

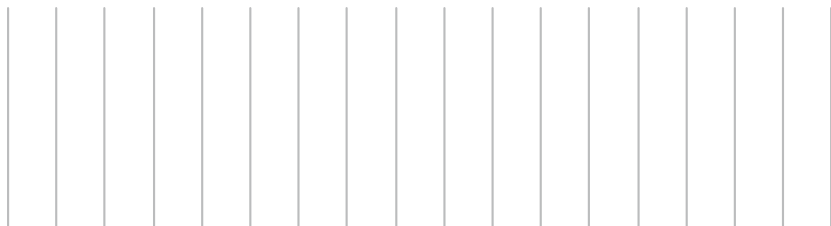

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Raport

z wizytacji w policyjnych
izbach dziecka
przeprowadzonych przez
Krajowy Mechanizm Prewencji

Warszawa, czerwiec 2012

BIULETYN RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH 2012, nr 6

ŹRÓDŁA

Raport z wizytacji w policyjnych izbach dziecka przeprowadzonych przez Krajowy Mechanizm Prewencji

Redaktor Naczelny:

Stanisław Trociuk

Opracowanie Raportu:

Małgorzata Molak – na podstawie dokumentacji Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w Biurze RPO

Wydawca:

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa
www.rpo.gov.pl
Infolinia Obywatelska 800 676 676

© Copyright by Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Warszawa 2012

Skrót do cytowania

Biuletyn RPO. Źródła 2012, nr 6

ISSN 0860-7958

Oddano do składu w sierpniu 2012 r.

Podpisano do druku w sierpniu 2012 r.

Nakład: 200 egz.

Projekt okładki:

ADV. Michał Gońda Agencja Reklamowa
www.adv.net.pl

Opracowanie DTP, korekta, druk i oprawa:

Pracownia C&C Sp. z o.o.
www.pracowniacc.pl

SPIS TREŚCI

1	Wprowadzenie.....	3
1.1	Organizacja policyjnych izb dziecka w polskim porządku prawnym	3
1.2	Funkcja policyjnych izb dziecka i podstawy umieszczenia	3
1.3	Przyjęcie do policyjnej izby dziecka.....	6
1.4	Warunki i zasady pobytu w policyjnej izbie dziecka.....	6
2	Krajowy Mechanizm Prewencji	10
2.1	Metodyka wizytacji.....	10
3	Wyniki wizytacji w policyjnych izbach dziecka	13
3.1	Warunki bytowe	13
3.1.1	Stan techniczny pomieszczeń	13
3.1.2	Poszanowanie prawa do intymności	15
3.1.3	Zapewnienie odzieży i środków higieny	15
3.2	Rekreacja nieletnich	16
3.3	Dyscyplinowanie.....	17
3.3.1	Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w ramach kary	18
3.4	Środki przymusu bezpośredniego	19
3.5	Kontakty ze światem zewnętrznym	20
3.6	Dostęp do opieki medycznej	21
3.7	Długość pobytu	23
3.8	Personel.....	24
4	Wnioski CPT z wizyt w Polsce	25
5	Wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich	31
5.1	Warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka	31
5.2	Przedłużające się pobyty	32
5.3	Poddawanie nieletnich badaniu lekarskiemu.....	36
5.4	Prowadzenie pracy operacyjno-wykrywczej	37
6	Rozporządzenie o PID.....	42
6.1	Wygląd policyjnych izb dziecka w kontekście projektu rozporządzenia MSWiA.....	46
6.2	Kolejny etap pracy nad rozporządzeniem.....	50
6.3	Opinia KMP dotycząca regulacji w rozporządzeniu.....	50
7	Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 roku w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowychi policyjnych izb dziecka, regulaminy pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobach postępowania i zapisami obrazu i tych pomieszczeń, pokoi i izb.....	52

prof. Irena Lipowicz
Rzecznik Praw Obywatelskich

1 Wprowadzenie

1.1 Organizacja policyjnych izb dziecka w polskim porządku prawnym

Policyjna izba dziecka (zwana dalej PID lub izbą), zgodnie z Decyzją nr 346 Komendanta Głównego Policji z dnia 9 sierpnia 2004 roku w sprawie pełnienia służby przez policjantów w policyjnych izbach dziecka¹, jest komórką organizacyjną wydziału prewencji komendy wojewódzkiej, miejskiej lub powiatowej Policji i bezpośrednio im podlega. W myśl ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 roku² (zwaną dalej: u.p.n.), nad placówkami tymi sprawuje nadzór minister właściwy do spraw wewnętrznych (art. 83 § 1 u.p.n.), a tworzą je i znoszą komendanci wojewódzcy oraz Komendant Stołeczny Policji w porozumieniu z Komendantem Głównym Policji (art. 83 § 2 u.p.n.).

1.2 Funkcja policyjnych izb dziecka i podstawy umieszczenia

Policyjne izby dziecka powoływane są do sprawowania doraźnej pieczy nad nieletnimi, w sytuacjach przewidzianych w ustawie. Zgodnie z definicją, nieletni to osoby pomiędzy 13 a 17 rokiem życia, które popełniły czyn karalny (art. 1 § 2 pkt 2 u.p.n.) oraz osoby do 21 roku życia, względem których orzeczono wykonanie środków wychowawczych lub poprawczych (art. 1 § 2 pkt 3 u.p.n.). Chociaż ustawa określa nieletnimi także osoby poniżej 18 roku życia,

¹ Dz. U. KGP Nr 16 z 9.09.2004 r.

² Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178.

które wykazują znamiona demoralizacji (art. 1 § 2 pkt 1 u.p.n.), przepis ten nie ma odniesienia do zagadnienia policyjnych izb dziecka. Sam fakt demoralizacji nie jest bowiem wystarczający do umieszczenia nieletniego w PID. Zgodnie z art. 40 § 1 u.p.n., Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, jeśli uzna, że jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy. Decyzję taką podejmuje, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił on czyn karalny oraz zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić jego tożsamości. Natomiast w myśl art. 40 § 7 u.p.n., w policyjnej izbie dziecka można również umieścić nieletniego w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwemu zakładowi, nie dłuższy niż 5 dni. Wraz z wejściem w życie 1 stycznia 2012 roku ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku³, która art. 205 wprowadziła zmianę do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, art. 40 § 7 otrzymał brzmienie: *W policyjnej izbie dziecka można również umieścić nieletniego w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich, młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym lub zakładem poprawczym na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwemu zakładowi, nie dłużej jednak niż na 5 dni.*

W myśl art. 40a § 1 ustawy z dnia 29 lipca 2011 o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴, nieletniego można również umieścić w policyjnej izbie dziecka na czas uzasadnionej przerwy w konwoju, lecz nie dłużej niż na 24 godziny (pkt 1), jak również na polecenie sądu na czas niezbędny do wykonania czynności, który nie będzie przekraczał 48 godzin (pkt 2).

Jak wspomniano, umieścić nieletniego w PID można na podstawie uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu karalnego, które oparte jest przynajmniej na poszlakach, przy wystąpieniu co najmniej jednej z wymienionych wcześniej przesłanek. O ryzyku ukrycia się świadczyć może dotychczasowe zachowanie się nieletniego, jego styl życia, wcześniejsze ucieczki z domu, szkoły czy placówki opiekuńczo-wychowawczej. Podobnie, obawa o zatarcie przez nieletniego śladów popełnionego czynu może zaistnieć na podstawie przeszłości nieletniego, jak również okoliczności sprawy oraz charakteru i rodzaju dowodów, koniecznych do zebrania oraz które zostały zebrane. Z zatrzymania nieletniego należy sporządzić protokół wraz z opisaniem przyczyny i określeniem owej przesłanki. Ponadto, niezwłocznie zawiadamia się o nim rodziców lub opiekunów nieletniego oraz sąd rodzinny, nie później niż w ciągu 24 godzin od zatrzymania. Nieletni sprawca, w policyjnej izbie dziecka, może być zatrzymany do 72 godzin. W tym czasie Policja powinna zakończyć czynności, których wykonanie byłoby utrudnione w wypadku pozostawania sprawcy na wolności. W przypadku, gdy Policja nie dokona wszystkich niezbędnych czynności, a sprawę uznaje za poważną, występuje do sądu rodzinnego z wnioskiem o zastosowanie środka zapobiegawczego, którym jest umieszczenie w schronisku dla nieletnich.

³ Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887.

⁴ Dz. U. z 2011 r. Nr 191, poz. 1134.

Zgodnie z Decyzją nr 346 Komendanta Głównego Policji z dnia 9 sierpnia 2004 roku w sprawie pełnienia służby przez policjantów w policyjnych izbach dziecka⁵, nie można jednak przyjąć nieletniego zdradzającego objawy choroby, zaburzeń psychicznych, pozostającego pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych, a także, z którym trudno się porozumieć (§ 12). W przypadku, gdy nieletni wykazuje znamiona choroby bądź jest pod wpływem środków odurzających lub psychotropowych, powinien zostać poddany badaniu lekarskiemu, a dalsze postępowanie z nim zależeć będzie od zaleceń lekarza konsultanta⁶.

1.3 Przyjęcie do policyjnej izby dziecka

Doprowadzonego do PID nieletniego przyjmuje dyżurny izby. Podstawą przyjęcia jest wypełnienie Protokołu zatrzymania nieletniego, który powinien zawierać dane osobowe nieletniego, informacje o okolicznościach i przyczynie zatrzymania, stanie zdrowia nieletniego oraz powiadomieniu właściwego sądu rodzinnego, rodziców lub opiekuna oraz szkoły lub zakładu pracy, który jest wskazany przez nieletniego. W chwili przyjęcia, zaznajamia się także nieletniego z powodem zatrzymania, a także z prawem złożenia zażalenia do właściwego sądu rodzinnego (art. 40 § 4 u.p.n.). Co więcej, w trakcie rozmowy wstępnej, zapoznaje się go z prawami i obowiązkami, porządkiem dnia i regulaminem Izby (§ 1 ust. 2).

Zgodnie z art. 83 § 3 u.p.n.⁷, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, ustanawia na drodze rozporządzenia, zasady przebywania nieletnich w policyjnych izbach dziecka. Nadrzędną wartością są właściwe warunki pobytu nieletnich, przestrzeganie ich praw oraz względy bezpieczeństwa, z którymi związane jest sprawne postępowanie i rozdzielenie nieletnich ze względu na charakter popełnionych przez nich czynów karalnych, a także stopień demoralizacji.

1.4 Warunki i zasady pobytu w policyjnej izbie dziecka

W rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka⁸, nie zostało precyzyjnie określone, jakie wymagania powinny one spełniać. Niemniej jednak, z przepisów regulujących tę kwestię można wyprowadzić pewne istotne elementy:

- przede wszystkim ważny jest system zabezpieczeń, obejmujący urządzenia do sygnalizacji zagrożeń oraz przyciski alarmowe (§ 11 ust. 1 i 2), ponadto zabezpieczenia uniemożliwiające nieletniemu samowolne oddalenie się, jak również kontakt z nieupoważnionymi osobami (zabezpieczenie okien i drzwi), o czym mówi § 11 ust. 3;

⁵ Dz. U. KGP z 2004 r. Nr 16, poz. 101.

⁶ Sochacki A., Postępowanie w sprawach nieletnich, Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku, 2008, s. 13.

⁷ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178.

⁸ Dz. U. z 2002 r. Nr 10, poz. 104.

- przewidziano odwiedziyny obrońcy (§ 5 ust. 1 pkt 1), rodziców lub opiekunów, wyłączenie za zgodą sądu (§ 5 ust. 1 pkt 5);
- nieletni odmiennej płci muszą mieć zapewnione oddzielne sypialnie (§ 10 ust. 2);
- ważne jest także dokonanie podziału na grupy zajęciowe (światlicowe, sportowe) ze względu na charakter czynu i stopień demoralizacji, aby ochronić nieletnich przed wzajemnym złym oddziaływaniem. Jeśli zaś zachowanie nieletniego może spowodować zagrożenie bezpieczeństwa zdrowia lub życia jego, bądź innych osób, umieszcza się go w specjalnie wyodrębnionym, pomieszczeniu izolacyjnym, w którym pozostaje do czasu ustania zagrożenia (§ 9);
- w razie wyjątkowo agresywnego zachowania, niezwłocznie powinien zostać wezwany lekarz. Kontakt nieletniego z lekarzem ma miejsce nie tylko w razie wypadku nadzwyczajnego. Rozporządzenie zakłada bowiem opiekę lekarską, świadczoną w zakresie określonym na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (§ 5 ust. 2 pkt 6);
- rozporządzenie reguluje codzienny dostęp do natrysków, środków higieny oraz żywienia i napojów, a w chwili przyjęcia, do czystej bielizny pościelowej i osobistej, odzieży i obuwia.

Mimo wielu zaleceń zawartych w rozporządzeniach, dotyczących zasad pobytu nieletnich w izbie oraz dużej troski o zapewnienie im bezpieczeństwa i odpowiednich warunków pobytu, wiele kwestii pozostało nieregulowanych. W polskim porządku prawnym brakuje regulacji analogicznej jak w przypadku dorosłych umieszczanych w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych jednostek organizacyjnych Policji. Warunki jakim powinny odpowiadać pomieszczenia dla osób dorosłych szczegółowo określono w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 roku w sprawie pomieszczeń w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach⁹. Brak odpowiedniej regulacji w przypadku PID skutkuje zróżnicowaniem pod względem warunków bytowych w ramach poszczególnych Izb, co więcej, może prowadzić do różnego rodzaju naruszeń praw przebywających w nich nieletnich.

Nie tylko brak prawnych regulacji dotyczących organizacji policyjnych izb dziecka, może być przedmiotem uwag, wiele zarzutów dotyczy bowiem także ich funkcjonowania w obecnym porządku prawnym. Podstawową kwestią jest pobyt nieletnich w PID ponad ramy czasowe określone w ustawie, na co wielokrotnie zwracał uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich. W 2010 roku, informację tę potwierdził rzecznik Komendanta Głównego Policji¹⁰. Oznajmił, że nawet, jeśli Policja w przeciągu 24 godzin od zatrzymania powiadomi sąd rodzinny, a ten wyda decyzję, co do miejsca przewiezienia nieletniego, zanim miną 72 godziny, umieszczenie go we wskazanej placówce może nie być możliwe.

⁹ Dz. U. z 2008 r. Nr 192, poz. 1187.

¹⁰ Wypowiedź zamieszczona w Gazecie Prawnej z dnia 15 maja 2010 roku. http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/421271,ministerstwo_sprawiedliwosci_reformuje_policyjne_izby_dziecka.html (stan na 13.03.2012).

W rezultacie, nieletni pozostaje w policyjnej izbie dziecka nawet kilkadziesiąt dni, czekając na zwolnienie się miejsca np. w poprawczaku. Dodał, że prawo nie reguluje okresu na przewiezienie do placówki po wydaniu postanowienia przez sąd.

Międzyresortowy Zespół ds. Opracowania Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji¹¹ zwraca natomiast uwagę na brak możliwości przyjmowania nieletnich, którzy wykazują znamiona demoralizacji, o których jest mowa w art. 4 § 1 u.p.n., ale nie popełnili czynu karalnego. Zdaniem jego członków, umieszczenie ich w policyjnych izbach dziecka, byłoby celowe przez wzgląd na dobro nieletnich. Ponadto, mogłoby ułatwić wypełnienie ustawowych obowiązków Policji w zakresie przeciwdziałania patologii społecznej oraz interwencji wobec zdemoralizowanych nieletnich.

Inną trudnością, zgodnie z opracowaniem Policyjnej Izby Dziecka w Rzeszowie¹², wynikającą z przyjmowania do izby nieletnich, znajdujących się na różnych poziomach nauczania, o różnym stopniu dojrzałości w zdobywaniu wiedzy, jest brak możliwości konkretnej pracy dydaktycznej z zatrzymanymi. Zajęcia przeprowadzane przez wychowawców sprowadzają się więc często do wypełniania czasu pobytu nieletniego. Przeciwności napotyka również organizacja zajęć na świeżym powietrzu, które wynikają z braku odpowiednio zabezpieczonego i przygotowanego do tego celu terenu, a warunki lokalowe uniemożliwiają prowadzenie bardziej urozmaiconych zajęć wychowawczych.

2 Krajowy Mechanizm Prewencji

Dnia 8 lipca 2005 roku Polska ratyfikowała Protokół fakultatywny do konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania (OPCAT). Stał się zatem częścią polskiego porządku prawnego, zgodnie z treścią art. 91 Konstytucji RP. Dokonując ratyfikacji Protokołu, Polska zobowiązała się powołać lub wyznaczyć autonomiczny krajowy mechanizm prewencji, który stałby na straży przestrzegania zakazu tortur (art. 17 OPCAT). Wobec powyższego, dnia 18 stycznia 2008 r. Minister Sprawiedliwości powierzył Rzecznikowi Praw Obywatelskich pełnienie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji, który spełnia warunek funkcjonalnej niezależności oraz niezależność jego personelu.

Wyodrębnienie Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w ramach Biura Rzecznika Praw Obywatelskich nastąpiło 14 października 2010 roku, a od 2011 roku działalność Mechanizmu realizowana jest przez jeden Zespół, dokonujący wizytacji w miejscach zatrzymań określonych przez art. 4 OPCAT.

¹¹ Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości Wśród Dzieci i Młodzieży Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, 2003 rok, Nieletni w: policyjnych izbach dziecka, placówkach opiekuńczo – wychowawczych i resocjalizacyjnych oraz w zakładach poprawczych.

¹² <http://www.nauki-spoleczne.info/zalozone-i-rzeczywiste-funkcje-policyjnej-izby-dziecka>

2.1 Metodyka wizytacji

W związku z tym, że obsada personalna Zespołu (12 osób z dyrektorem i sekretarką) nie pozwala na pełną realizację zadań, podczas wizytacji jest on wspierany przez pracowników Biur Terenowych RPO z Gdańska, Wrocławia i Katowic, bądź wedle potrzeby, Zespołu Prawa Karnego.

Wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji mają charakter prewencyjny. W związku z tym, że celem przeprowadzenia monitoringu miejsc pozbawienia wolności jest poznanie realnego sposobu funkcjonowania danej placówki, jest on z zasady niezapowiedziany. Brak świadomości administracji o planowanej przez Mechanizm wizycie, zmniejsza bowiem szansę na przygotowanie się i zatajenie problemów, czy czasowe wyeliminowanie występujących nieprawidłowości. Niezapowiedziane wejście do placówki sprzyja więc poznaniu rzeczywistości i zbadaniu stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności lub rodzaju ewentualnych naruszeń.

We wszystkich wizytowanych jednostkach Krajowy Mechanizm Prewencji działa w oparciu o tę samą metodologię. Pierwszym etapem jest ustalenie składu grupy wizytacyjnej. Zgodnie z postanowieniami OPCAT eksperci krajowych mechanizmów powinni posiadać wymagane umiejętności oraz wiedzę zawodową. W skład Krajowego Mechanizmu Prewencji wchodzi prawnicy, kryminolog, politolog w zakresie resocjalizacji i pedagogzy resocjalizacyjni. Dodatkowo, zatrudniony jest lekarz chorób wewnętrznych i psycholog, pełniący rolę ekspertów wspierających pracę Zespołu. Zespół przeprowadzający wizytacje w jednostkach liczy zazwyczaj 4 osoby, z zachowaniem zasady równowagi płci (2 kobiety i 2 mężczyźni). Za każdym razem wybierany jest koordynator grupy, który wraz z inną osobą, odpowiada za przygotowanie raportu powizytacyjnego, przeprowadzenie oglądu terenu i obiektów placówki, pozostali członkowie zaś udają się na rozmowy indywidualne z osobami pozbawionymi wolności. Długość wizytacji zależy od rozmiaru jednostki i skonstruowanych problemów, zazwyczaj jednak trwa od 1 do 3 dni. Przed przyjazdem do danej placówki, zbierane są na jej temat informacje, których źródłem są przede wszystkim raporty z poprzednio przeprowadzonych wizytacji, raporty organizacji międzynarodowych, krajowych (np. Naczelna Izba Kontroli), pozarządowych, jak i informacje udostępnione na stronach internetowych. Zwracana jest również uwaga na fakt odnotowania skarg osadzonych – ich liczbę lub ich brak.

Wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji przebiegają w następujący sposób:

- rozmowa z kierownictwem;
- ogląd wszystkich pomieszczeń;
- przeprowadzenie indywidualnych i grupowych rozmów z osobami umieszczonymi w placówce;
- przeprowadzenie rozmów z personelem;
- analiza dokumentacji;

- formułowanie zaleceń powizytacyjnych podczas rozmowy podsumowującej wraz z odebraniem wyjaśnień od kierownictwa.

W raporcie powizytacyjnym prezentowane są informacje o jej wynikach, w tym opisy warunków bytowych oraz stan przestrzegania ich praw z podziałem na poszczególne zagadnienia – opieka medyczna, traktowanie, działalność kulturalno-oświatowa, kontakt ze światem zewnętrznym, etc. Zawierane są także informacje wynikające z przeprowadzonej analizy dokumentacji. W końcowym rozdziale zaś, formułowane są zalecenia Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz proponowane są rozwiązania niektórych problemów. Adresatem raportu, sporządzonego w wyniku wizytacji jest dyrektor wizytowanej placówki, organy nadrzędne, sędzia sprawujący nadzór nad jednostką, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz Koalicja „Porozumienie na rzecz wprowadzania OPCAT”¹³. Warte podkreślenia jest, że art. 22 OPCAT nakłada na władze obowiązek analizowania rekomendacji krajowego mechanizmu prewencji oraz prowadzenia dialogu na temat możliwych środków ich realizacji.

Ze względu na niewielką liczbę pracowników wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji weryfikacja realizowanych zaleceń, przeprowadzana jest głównie za pomocą korespondencji¹³. Zwracana jest uwaga na okres pomiędzy przesłaniem rekomendacji, a otrzymaniem odpowiedzi. W razie jej braku, pomimo upływu miesiąca, wysyłane jest ponaglenie, przypominające o potrzebie odniesienia się do przesłanych wniosków. Niejednokrotnie wymiana korespondencji jest dla Zespołu KMP polemiką i ponownym wyjaśnieniem przyczyn wydania zaleceń.

3 Wyniki wizytacji w policyjnych izbach dziecka

W latach 2008 – 2011, Krajowy Mechanizm Prewencji przeprowadził wizytacje w 24 z 29 policyjnych izb dziecka¹⁴. W części izb przedstawiciele KMP nie mogli dokonać czynności ze względu na trwające w nich remonty.

3.1 Warunki bytowe

W polskim prawie brakuje przepisów regulujących warunki i wyposażenie, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka. W trosce o dobro nieletnich, Krajowy Mechanizm Prewencji, formułuje zalecenia gwarantujące przestrzeganie ich praw. Podczas wizytacji w policyjnych izbach dziecka, przedstawiciele KMP, dostrzegli nieprawidłowości dotyczące stanu technicznego placówek. Wiele z nich wymagało remontu, jak również wyposażenia w niezbędne elementy zapewniające bezpieczeństwo czy poszanowanie praw nieletnich.

¹³ W latach 2008 – 2011 Krajowy Mechanizm Prewencji przeprowadził 7 rewizytacji miejsc pozbawienia wolności, które miały na celu weryfikację stanu realizacji wydanych przez KMP rekomendacji.

¹⁴ W 2008 roku: Katowice, Opole, Szczecin, Warszawa, Wrocław; w 2009 roku: Częstochowa, Łódź, Płock, Słupsk, Wałbrzych; w 2010 roku: Bielsko-Biała, Gdańsk, Legnica, Rzeszów; w 2011 roku: Bydgoszcz, Elbląg, Gorzów Wielkopolski, Kielce, Lublin, Olsztyn, Ostrów Wielkopolski, Poznań, Radom, Tarnów.

3.1.1 Stan techniczny pomieszczeń

Ogólne wrażenia dotyczące większości wizytowanych policyjnych izb dziecka były dobre, jednakże przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, zauważyli nieprawidłowości dotyczące stanu technicznego i wyposażenia budynków. Spotkali się z następującymi defektami: zabrudzeniami (PID w Częstochowie, Gdańsku), odpadającym tynkiem (PID w Płocku, Częstochowie, Bielsko-Białej), czy wilgocią (PID w Bielsko-Białej) i zagrzybieniami na ścianach (PID w Częstochowie, Legnicy, Poznaniu), wymagającą remontu podłogą (PID w Płocku) oraz starymi oknami i drzwiami wejściowymi (PID w Płocku). Ich uwagi dotyczyły także zużycia sprzętów, mebli, czy sanitariatów (PID w Częstochowie, Olsztynie). W jednej z izb brakowało krzeseł w jadalni (PID w Bielsko-Białej), w innej zaś nie było odpowiedniego wyposażenia sypialni (PID w Częstochowie). W niektórych placówkach wyeksploatowane były brodziki (PID w Płocku), nieczynne pisuary (PID we Wrocławiu), czy zerwane baterie prysznicowe (PID w Częstochowie). Część policyjnych izb dziecka wymagała renowacji lub dodatkowego wyposażenia. Przedstawiciele KMP, sprawdzali także oświetlenie, wentylację oraz temperaturę panującą w izbach. Nieprawidłowości w zakresie temperatury zarejestrowali jedynie w PID w Częstochowie, gdzie była ona zbyt niska, a w sypialni panował półmrok (który był także w Wałbrzychu), natomiast w niesprawną wentylacją spotkali się w dwóch placówkach (PID we Wrocławiu i Słupsku; a w Szczecinie w ogóle ich nie było). **W trosce o zapewnienie nieletnim właściwych warunków pobytu, Mechanizm zalecił przeprowadzenie koniecznych remontów oraz zakup brakujących mebli. Ważne jest nie tylko zadbanie o stan techniczny, ale i estetykę pomieszczeń.**

Uwagę Mechanizmu zwróciły sypialnie dla nieletnich, które wyposażono wyłącznie w materace (PID w Płocku, Wałbrzychu, Bielsko-Białej, Ostrowie Wielkopolskim, częściowo w Poznaniu). Zdaniem przedstawicieli KMP, niezbędnym jest **umieszczenie łóżek w sypialniach**. Ich braku nie usprawiedliwia troska o zapewnienie nieletnim bezpieczeństwa, ponieważ można zagwarantować je, montując łóżka wraz z odpowiednimi zabezpieczeniami (np. przymocowanie do podłogi, brak ostrych krawędzi).

Z uwagi na to, że policyjna izba dziecka jest przeznaczona do sprawowania doraźnej opieki nad nieletnimi, w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka, określono jakie zabezpieczenia powinna posiadać (§11). Większość izb posiadała kraty w oknach, grzejniki i punkty świetlne zabezpieczone siatką, a w pokojach sygnalizację przyzywową (świetlną i dźwiękową). Mimo braku przepisu o konieczności założenia monitoringu w PID, wizytujący zwracali uwagę na miejsce umieszczenia i funkcjonowanie kamer, które w części placówek były niesprawne PID w Szczecinie, Częstochowie, Radomiu. Mając na celu zapewnienie bezpieczeństwa nieletnim przebywającym w izbach, Mechanizm postulował **naprawienie lub wymianę niesprawnego monitoringu**.

3.1.2 Poszanowanie prawa do intymności

Wizytatorzy, dużą uwagę przywiązywali do kwestii przestrzegania prawa nieletnich do intymności. Ich wątpliwości wzbudziło umieszczenie pryszniców obok siebie bez przegrody (PID w Łodzi), jak również brak odpowiednich zasłon kabin prysznicowych, chroniących przed wzrokiem osób trzecich (PID w Płocku, Ostrowie Wielkopolskim, Warszawie, we Wrocławiu prysznice osłonięte były tylko z jednej strony). Nawet przyjęte w jednej z izb rozwiązanie zasłonięcia pryszniców tzw. „salonikami”, nie gwarantowały pełnego zakrycia ciał nieletnich. W związku z powyższym, Mechanizm zalecił **zapewnić całkowitą intymność kąpiących się dzieci, poprzez zamontowanie zasłon lub drzwi**. W jednej z izb, KMP zwrócił natomiast uwagę, że kamery zamontowane w sanitariatach, mimo iż sposób ich umieszczenia uniemożliwia wgląd do wewnątrz kabin czy toalet, mogą wywołać uczucie skrępowania, podobnie jak drzwi do tych pomieszczeń, pozwalających na stały nadzór (PID w Radomiu). Zastrzeżenie wzbudziła także informacja o konieczności przechodzenia przez nieletnich bez odzieży do łazienki na parterze, po zostawieniu rzeczy w depozycie (PID w Warszawie).

3.1.3 Zapewnienie odzieży i środków higieny

Duże zastrzeżenie Mechanizmu podczas wizytacji w policyjnych izbach dziecka, wzbudził brak bielizny zastępczej (PID w Lublinie, Elblągu, Kielcach, Częstochowie, Olsztynie, w Łodzi wydawana była tylko miesięczkującym nieletnim). Co więcej, w związku z niewydaniem dresów, nieletni przebywający w PID, zmuszeni byli do chodzenia przez cały dzień w piżamie (PID w Wrocławiu, Bielsko-Białej, Legnicy, Radomiu). Innym mankamentem był stan odzieży zastępczej, niezadowalający pod względem zużycia (PID w Olsztynie, Poznaniu) i zróżnicowania rozmiarów. **Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił zaopatrzenie wymienionych placówek w bieliznę i odzież dla nieletnich**. Podobne stanowisko wyraził CPT, który po wizycie w Polsce w 2009 r. wskazał, aby *nieletni umieszczeni w policyjnych izbach dziecka otrzymywali odpowiednią do pory dnia odzież, właściwą także do spędzania czasu na świeżym powietrzu* (pkt 41 CTP/Inf (2011) 20). Istotne jest także odpowiednie **magazynowanie brudnej odzieży**, na co Mechanizm zwrócił uwagę kierownikom PID w Ostrowie Wielkopolskim oraz Gorzowie Wielkopolskim. Zdaniem KMP, ważne jest także **zapewnienie nieletnim środków służących do utrzymania higieny osobistej**, dlatego też zalecił wyposażenie Izb w szczoteczki do zębów (PID w Radomiu, Słupsku, gdzie były jedynie zużyte), jak również ich wydawanie nieletnim (PID w Warszawie, Tarnowie, Ostrowie Wielkopolskim i Bielsko-Białej) oraz zapewnienie środków higieny (PID w Tarnowie i Ostrowie Wielkopolskim).

3.2 Rekreacja nieletnich

Z uwagi na to, iż specyfiką policyjnych izb dziecka jest krótki pobyt nieletnich w placówce, nie zostały one przystosowane do edukacji nieletnich w rozumieniu ustawy o systemie oświaty¹⁵. Niemniej jednak, w ocenie KMP, nieletni powinni mieć dostęp do zajęć o charakterze lekcyjnym, wyrównującym braki edukacyjne, jak również profilaktycznych, czy rozwijających wszelkiego rodzaju umiejętności.

W większości policyjnych izb dziecka były prowadzone zajęcia wychowawcze i profilaktyczne, chociaż część z nich wyróżniała się pod względem oferty skierowanej do nieletnich (PID w Ostrowie Wielkopolski, Lublinie, Gorzowie Wielkopolskim, Opolu). Wachlarz zajęć w PID w Ostrowie Wielkopolskim został rozszerzony m.in. o zajęcia na temat uzależnień, lekcje języka polskiego, matematyki czy biologii. W PID w Lublinie, Mechanizm pozytywnie ocenił ofertę zajęć mających na celu przypomnienie i utrwalenie wiadomości z zakresu ortografii, gramatyki, matematyki, chemii i geografii, ale również sprawdzające spostrzegawczość i umiejętności logicznego myślenia nieletnich. Ponadto, nieletni mogli korzystać z sali sportowej, wyposażonej m.in. w stół do ping-ponga oraz liczne przyrządy do ćwiczeń fizycznych. Wyróżnić należy PID w Gorzowie Wielkopolskim za zorganizowanie punktu konsultacyjnego, telefonu zaufania, czy dopasowanie zajęć do poziomu intelektualnego nieletnich. W Lublinie natomiast oprócz zajęć wychowawczych, nieletnim proponowano zajęcia wyrównawcze m.in. z chemii, matematyki, ortografii i gramatyki języka polskiego. W innych policyjnych izbach dziecka, zespół KMP zauważył niewielkie urozmaicenie programu zajęć wychowawczych (PID w Radomiu, Bydgoszczy, Płocku, Wałbrzychu i Rzeszowie). Zgodnie z oświadczeniem kierownika Izby w Radomiu, w ramach zajęć nieletnim prezentowane są filmy edukacyjne, rozdawane broszury, rebusy, czy zadania pisemne. Natomiast w Płocku, nieletni czas spędzają oglądając telewizję i rysując. Zdaniem KMP niezwykle ważne jest, **aby nieletni odpowiednią część dnia spędzali uczestnicząc w zajęciach o charakterze edukacyjnym i kulturalnym**. Podobnie CPT *zaleca, aby władze polskie podjęły następujące kroki w policyjnych izbach dziecka: zorganizowanie programu konstruktywnych zajęć dla zatrzymanych dzieci z naciskiem położonym na edukację (§44(2005)3).*

W niektórych z wizytowanych placówek, nieletni nie mieli dostępu do zajęć na świeżym powietrzu, ze względu na niską temperaturę (PID w Olsztynie), brak boiska (PID w Gorzowie Wielkopolskim) lub jego zły stan techniczny (PID w Warszawie), z powodu braków kadrowych i trudności w oddelegowaniu pracownika do czuwania nad bezpieczeństwem nieletnich przebywających na boisku (PID w Rzeszowie). Nieletni przebywający w PID w Olsztynie, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzili rozmowy, stwierdzili, że wolny czas spędzają przede wszystkim na oglądaniu telewizji. Funkcjonariusze Policji skutecznie wyperswadowywali im udział w zajęciach na

¹⁵ Dz.U. 2004 r. Nr 173 poz. 1808 ze zm.

świeżym powietrzu. Pracownicy izby potwierdzili, iż oglądanie telewizji było głównym zajęciem nieletnich, zaś nie wychodzili z nimi na dwór, mając na uwadze względy bezpieczeństwa oraz w wyniku deklarowanej niechęci nieletnich do udziału w tego typu zajęciach. **Wynikiem wizytacji KMP było zalecenie zwiększenia gamy oddziaływań sportowo-rekreacyjnych, w tym przeznaczania 1 godziny na zajęcia na świeżym powietrzu oraz ograniczenia biernego spędzania czasu przez nieletnich do minimum.** Podobnie CPT *zaleca do podjęcia wysiłków w celu zapewnienia codziennych ćwiczeń na powietrzu dla osób znajdujących się przez dłuższy czas w (tj. 24 godz. i dłużej) w policyjnych celach (§36(2005) 3).*

3.3 Dyscyplinowanie

W zakresie dyscyplinowania, w policyjnych izbach dziecka, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji spotkali się z praktykami nieznanymi oparcia w przepisach regulujących funkcjonowanie PID. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 roku w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka (dalej: rozporządzenie)¹⁶, środkami oddziaływania wychowawczego są: pochwała ustna lub upomnienie. W wizytowanych placówkach stosowano również inne środki oddziaływania, w tym m.in. wyszczególnienie negatywnego zachowania nieletniego w pismach kierowanych do sądów rodzinnych, szkół etc. (PID w Radomiu, Tarnowie, Legnicy, Rzeszowie), zakaz oglądania telewizji (PID w Radomiu, Olsztynie), ograniczenie możliwości lub odmowa odwiedzin rodziców czy opiekunów (PID w Olsztynie), wpisanie uwagi do akt nieletniego (PID w Tarnowie; upomnienie w PID w Legnicy, Rzeszowie). **KMP zalecił zaprzestanie stosowania kar i nagród nieposiadających oparcia w polskich przepisach prawa. Szczególnie nieuzasadniona jest kara ograniczająca odwiedziny bliskich. KMP zalecił jej niezwłoczne wyeliminowanie.**

3.3.1 Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w ramach kary

Chociaż środki przymusu bezpośredniego nie należą do środków dyscyplinarnych, w części izb, wizytujący spotkali się z praktyką stosowania ich jako metody karania. Duże zastrzeżenie wizytujących, wzbudziło uzyskanie informacji, iż w regulaminach izb w działach dotyczących środków dyscyplinarnych, widnieje zapis o izolacji (PID w Płocku, Bielsko-Białej, Gdańsku, Legnicy Tarnowie, Elblągu, Olsztynie). Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich stanowi, że izolację można stosować wyłącznie w określonych przypadkach, jako środek przymusu bezpośredniego (art. 95a § 1 i 2). W konsekwencji, Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił **wyeliminowanie z katalogu kar środka polegającego na umieszczeniu nieletniego w izolacji.**

¹⁶ Dz. U. z 2002 r. Nr 10, poz. 104 ze zm.

3.4 Środki przymusu bezpośredniego

W myśl rozporządzenia¹⁷, środkiem przymusu bezpośredniego, stosowanym wobec nieletnich w celu rozładowania jego napięcia emocjonalnego jest umieszczenie w izbie izolacyjnej (§8). W części Izb nie zostały wyodrębnione pomieszczenia, które spełniałyby wymogi bezpieczeństwa (PID w Szczecinie, Elblągu, Radomiu) lub posiadały wystarczające zabezpieczenia (PID w Wałbrzychu, Częstochowie). W PID w Olsztynie izba izolacyjna została oddzielona kratą od korytarza, co umożliwiała komunikację z innymi nieletnimi, więc jest de facto sprzeczne z funkcją izolacji. Natomiast w Ostrowie Wielkopolskim, izba izolacyjna pełniła rolę sypialni. Oba przypadki zasługują na negatywną ocenę bowiem brak przystosowania pomieszczenia zwiększa ryzyko dokonania przez nieletniego samouszkodzenia, tak samo jak surowe warunki nie są właściwe do przebywania w nich przez dłuższy czas. W związku z powyższym, Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił, aby w **miarę możliwości wydzielić pomieszczenie izolacyjne**.

W większości wizytowanych Izb nie stosowano wobec nieletnich środków przymusu bezpośredniego, jednak w jednej z nich, przedstawiciele KMP spotkali się z niewłaściwą praktyką. Wobec nieletnich stosowano bowiem kaftan bezpieczeństwa (PID w Szczecinie, Opolu). W związku z tym, że wspomniane traktowanie nieletniego jest niezgodne z obowiązującym prawem, Mechanizm zalecił **wyeliminowanie korzystania z kaftana bezpieczeństwa**. Zgodnie z u.p.n. można stosować go wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich (art. 95a § 5).

W PID w Warszawie spotkano się z naruszeniem § 6 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego¹⁸, gdzie na czas dowożenia do izby, zastosowano wobec nieletnich kajdany. W trzech przypadkach były one sprzeczne z prawem, gdyż dwaj nieletni mieli poniżej 17 lat, a jednej nieletniej, która ukończyła 16 lat, przypisano kradzież (a nie przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu). **Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, nielegalne stosowanie środków przymusu godzi w podstawowe prawa człowieka i powinno zostać wyeliminowane.**

W tym miejscu należy wskazać, że regulacje dotyczące stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich budzą wątpliwości konstytucyjne. W związku z tym, Prokurator Generalny złożył do Trybunału Konstytucyjnego wnioski o zbadanie zgodności art. 95c § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich w brzmieniu nadanym przez art. 205 pkt 20 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z art. 92 ust. 1 oraz z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP¹⁹. Do dnia sporządzenia niniejszego raportu sprawa nie została rozstrzygnięta przez TK.

¹⁷ patrz § 8 (Dz. U. z 2002 r. Nr 10, poz. 104 ze zm.).

¹⁸ Dz. U. z 1990 r. Nr 70, poz. 410 ze zm.

¹⁹ Sygn. akt K3/12

3.5 Kontakty ze światem zewnętrznym

W zakresie prawa do kontaktu ze światem zewnętrznym, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji spotkali się z następującymi naruszeniami:

- w regulaminie odwiedzin w PID w Tarnowie, przedstawiciele KMP dopatrzyli się niedozwolonych zapisów, ograniczających odwiedziny rodziców i opiekunów. Należy podkreślić, iż **ograniczenie to nie wynika z obowiązujących przepisów prawa.**
- w niektórych Izbach **odwiedziny nieletnich odbywały się w pokoju wychowawcy w obecności funkcjonariusza Policji, co zdaniem KMP jest naruszeniem prawa do ochrony tajemnicy komunikowania się** (PID w Warszawie, Szczecinie, Wrocławiu, Radomiu, Tarnowie, Bydgoszczy, Olsztynie i Lublinie). **Jednocześnie, Mechanizm stoi na stanowisku, że obecność funkcjonariuszy Policji podczas odwiedzin rodziców lub opiekunów nieletniego powinna być stosowana tylko w uzasadnionych, wyjątkowych przypadkach, które mogą godzić w bezpieczeństwo placówki, nieletniego lub osób odwiedzających, lub w sytuacji, gdy sąd wyda pisemne polecenie udzielenia widzenia w obecności personelu izby.**

Niewłaściwa praktyka prowadzona była również w Policyjnej Izbie Dziecka w Ostrowie Wielkopolskim, gdzie nieletni, wobec których toczyło się postępowanie sądowe, przez 72 godziny od czasu umieszczenia w Izbie nie mieli możliwości kontaktu z najbliższymi, o czym przedstawiciele KMP zostali poinformowani w odpowiedzi na pytanie o procedurę kontaktów. Wizytujący zwrócili uwagę, że jest ona sprzeczna z rozporządzeniem (§ 5 ust. 1 pkt. 5), według którego nieletni ma *prawo do odwiedzin rodziców i opiekuna za zgodą sądu, jednostki Policji prowadzącej sprawę lub kierownika Izby* i nie ma oparcia w dokumencie z dnia 26 stycznia 2010 r., przyjętym przez Izbę w Ostrowie Wielkopolskim, zatytułowanym: „Prawa i obowiązki nieletniego zatrzymanego w policyjnej izbie dziecka”.

Podczas wizytacji w PID w Bydgoszczy (również w Lublinie), przedstawiciele KMP otrzymali informację, iż zatrzymani nieletni mają zakaz kontaktu telefonicznego, natomiast w Gorzowie Wielkopolskim, możliwość wykonywania połączeń telefonicznych przewidziana jest jedynie wtedy, gdy sąd wyrazi na nie zgodę. Do tego momentu, kontakt z bliskimi realizowany jest za pośrednictwem funkcjonariusza Policji. Warunkiem ubiegania się o zgodę sądu jest zamknięcie czynności dochodzeniowo – śledczych. Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, że **ze względu na to, iż pobyt w placówce jest dla nieletniego trudnym doświadczeniem, utrzymywanie kontaktu z bliskimi jest niezwykle potrzebne i może wpłynąć korzystnie na jego dalsze funkcjonowanie.** W związku z tym należy dążyć do tego, aby kontakt ten odbywał się w warunkach zapewniających prywatność, swobodną formę wypowiedzi oraz możliwy był również w formie telefonicznej, jeśli nie ma przeciwwskazań określonych przez sąd czy prokuratora. Również CPT zaleca, aby władze polskie podjęły następujące kroki w policyjnych izbach dziecka: *stworzenie większych możliwości podtrzymywania kontaktów z rodzinami,*

szczególnie należy pozwolić na regularne wizyty rodzin, poza wyjątkowymi przypadkami, które są umotywowane okolicznościami. Nadto, dzieci powinny mieć pozwolenie na korzystanie z telefonu (§ 44 CPT/Inf (2006)11).

Podczas wizytacji, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zwracali uwagę na dostęp nieletnich do adresów instytucji, którym mogliby zgłosić fakt naruszenia ich praw. W części Izb spotkali się z brakiem tablic z tymi informacjami (PID w Częstochowie, Bielsko-Białej, Tarnowie, Bydgoszczy, Gorzowie Wielkopolskim, Poznaniu, Lublinie, Radomiu; w PID w Tarnowie podany był tylko adres sądu). Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, że **każdemu nieletniemu pozbawionemu wolności należy umożliwić stały dostęp do adresów instytucji, stojących na straży ich praw. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników.**

3.6 Dostęp do opieki medycznej

Krajowe przepisy w zakresie funkcjonowania policyjnych izb dziecka nie określają obowiązku przeprowadzania badań lekarskich wobec każdego nowoprzybyłego nieletniego. Prawo do opieki lekarskiej realizowane jest poprzez wezwanie pogotowia ratunkowego w sytuacji, gdy stan zdrowia nieletniego budzi wątpliwości. Jednakże Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, iż **każdego nowoprzyjętego nieletniego należy w miarę możliwości poddawać badaniu. CPT zaleca, aby władze polskie podjęły następujące kroki w policyjnych izbach dziecka: zapewnienie *wszystkim* nowoprzybyłym bezzwłoczne badania medyczne i regularne wizyty lekarskie lub pielęgniarskie (§44 CPT (2005) 3).**

Jedynie w kilku policyjnych izbach dziecka, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji spotkali się z dobrą praktyką badania nieletnich przez lekarza przed przyjęciem do izby (PID w Ostrowie Wielkopolskim, Warszawie, Elblągu, Radomiu, Opolu, w Częstochowie, gdy przejawiają oznaki choroby). Na wyróżnienie zasługują także PID zaopatrzone w samodzielny gabinet przyjęciowo – zabiegowy (PID w Katowicach, Wrocławiu, Warszawie).

W wizytowanej PID w Gorzowie Wielkopolskim, Mechanizm odebrał informację, iż nieletni badani są w obecności pracownika izby (podobnie w PID w Bydgoszczy) w sypialni lub świetlicy, a nie w przeznaczonym na ten cel pokoju. **Udział pracownika, zdaniem KMP, powinien mieć charakter wyjątkowy i znajdować zastosowanie jedynie w celu zagwarantowania bezpieczeństwa osoby wykonującej świadczenie zdrowotne. W przeciwnym razie, naruszane jest prawo do intymności i poszanowania godności zatrzymanych oraz prawo do tajemnicy medycznej.**

W trakcie wizytacji w PID w Olsztynie, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozyskali informację, iż są w niej umieszczani nieletni znajdujący się pod wpływem alkoholu, co jest sprzeczne z przytoczoną wcześniej Decyzją nr 346 Komendanta Głównego Policji. **Z uwagi na brak zatrudnienia w izbie lekarza Krajowy Mechanizm**

Prewencji nie zgadza się z tym stanowiskiem i wskazuje na wzmożone ryzyko wystąpienia zdarzenia nadzwyczajnego z chwilą przyjęcia nieletnich, którzy dokonali czynu karalnego, będących pod wpływem alkoholu. Zdaniem Mechanizmu nieletnich będących pod wpływem alkoholu należy kierować do szpitala, gdyż brak jest podstaw do umieszczania ich w policyjnej izbie dziecka.

3.7 Długość pobytu

W art. 40 § 6 pkt 4 u.p.n. określono czas pobytu nieletniego w policyjnej izbie dziecka, który:

- nie powinien przekraczać 72 godzin;
- nie powinien być dłuższy niż 5 dni, gdy do izby został przyjęty nieletni samowolnie przebywający poza zakładem poprawczym, schroniskiem dla nieletnich, młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym (jest to czas na przekazanie go właściwej placówce);
- nie powinien być dłuższy niż 24 godziny, gdy nieletniego umieszczono w PID na czas uzasadnionej przerwy w konwoju;
- nie powinien być dłuższy niż 48 godzin, gdy nieletni przebywa w izbie na polecenie sądu na czas niezbędny do wykonania czynności.

Czas i legalność pobytu nieletnich jest przedmiotem zainteresowań Krajowego Mechanizmu Prewencji. Podczas każdej wizytacji w policyjnych izbach dziecka sprawdzane jest, czy pobyt nieletniego w PID nie przekracza ram ustawowych. Wyniki pracy KMP wykazały, że w większości wizytowanych miejsc zdarzały się pobyty nieletnich przekraczające czas wskazany przez prawo, które kształtowały się od 5 dni do ponad 5 miesięcy (najdłuższe pobyty w PID Opolu – 153 dni, Tarnowie – 108 dni, Słupsku – 60 dni, Warszawie – 60 dni, Płocku – 30 dni, Legnicy – 29 dni, Wałbrzychu – 29 dni, Łodzi – 28 dni, Ostrowie Wielkopolskim – 22 dni, Szczecinie – 21 dni, Elblągu – 21 dni, Wrocławiu – 20 dni, Częstochowie – 20 dni, Bydgoszczy – 18 dni, Poznaniu – 12 dni, Lublinie – 9 dni, Radomiu – 8 dni, Gorzowie Wielkopolskim – 7 dni, Bielsko – Białej – powyżej 5 dni). Jest to niedopuszczalne nie tylko ze względu na przedłużającą się izolację, która przekracza czas określony w u.p.n. ale również i powodu złego wpływu na stan psychiczny nieletnich. Należy również podnieść **niedostosowanie placówki do dłuższego przebywania w niej nieletnich. Problemem wynikającym z przedłużającego się pobytu w PID jest nierealizowanie obowiązku szkolnego, jak również ograniczony kontakt z rodziną, który jest niezwykle ważny dla osób w młodym wieku.** Biorąc pod uwagę fakt, że policyjne izby dziecka nie są odpowiednio przygotowane na dłuższe pobyty, także CPT zaleca, aby władze polskie zrobiły wszystko w celu zapewnienia przestrzegania w praktyce przepisów prawnych podczas pobytu dzieci w policyjnych izbach dziecka (§ 10 CPT (2005) 3).

Mimo dużego zaangażowania MSWiA, MS oraz KGP w prace legislacyjne, w nowelizacji u.p.n.²⁰ nieuregulowana pozostała kwestia maksymalnego czasu przebywania nieletniego w PID po wydaniu orzeczenia przez sąd. Sprawa przedłużających się pobytów wciąż pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

3.8 Personel

Zgodnie z Decyzją Nr 346 KGP z dnia 9 sierpnia 2004 r., policjanci pracujący w PID powinni legitymować się przygotowaniem pedagogicznym. Nie we wszystkich placówkach (PID w Bielsko-Białej, Legnicy, Szczecinie, Gorzowie Wielkopolskim, Tarnowie) wymóg ten został w pełni zrealizowany. CTP uznaje, że *praca z nieletnimi pozbawionymi wolności jest szczególnie wymagająca. Dlatego też personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniem związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej.*

Podczas wizytacji, Krajowy Mechanizm Prewencji weryfikuje, czy pracownicy Izby posiadają możliwość podnoszenia kwalifikacji. Według CPT ogranicza to ryzyko niewłaściwego traktowania zatrzymanych nieletnich. Nieprawidłowości w tym zakresie wykryto w Izbach w Gorzowie Wielkopolskim i Bydgoszczy, w których funkcjonariusze Policji nie uczestniczą w systematycznych, interdyscyplinarnych szkoleniach w zakresie pracy z nieletnimi, czy pomocy przedmedycznej.

W jednej z wizytowanych izb, przedstawiciele KMP sformułowali zarzut dotyczący naruszenia zasady przeszukania przez osobę tej samej płci (PID w Olsztynie). W związku z zatrudnieniem tylko jednej kobiety (podobnie PID w Ostrowie Wielkopolskim), niektóre czynności związane z osadzeniem nieletniej z reguły dokonuje funkcjonariuszka Policji zatrudniona w Komendzie, jednakże zdarzały się przypadki, w których wymóg ten nie został spełniony. Mieszany skład personelu pod względem płci ważny jest nie tylko z punktu widzenia dokonywania czynności wynikających z przyjęcia do Izby, ale według CPT, *jest ważnym środkiem zabezpieczenia przeciwko złemu traktowaniu w miejscach pozbawienia wolności. Obecność przedstawicieli płci męskiej i żeńskiej wśród personelu może mieć dobroczynny skutek zarówno pod względem etosu dozoru, jak i w związku ze wspieraniem stopnia normalności w miejscach pozbawienia wolności(§ 23 CPT/Inf (2000) 13).*

4 Wnioski CPT z wizyt w Polsce

W 2004 i 2009 roku Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nie-ludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadził w Polsce wizytacje w policyjnych izbach dziecka. Podobnie jak Krajowy Mechanizm Prewencji

²⁰ Dz. U. z 2011r Nr 191, poz. 1134).

dostrzegł nieprawidłowości w zakresie przedłużających się pobytów w PID, stanu technicznego i wyposażenia placówek (brak łóżek). Zwrócił uwagę na konieczność noszenia przez nieletnich piżamy, także w porze dziennej, brak urozmaicenia zajęć (w tym brak dostępu do zajęć na świeżym powietrzu). Jako negatywną praktykę ocenił także utrudnianie kontaktów z bliskimi, czy brak dostępu nieletnich do opieki medycznej.

W wyniku obu wizytacji sformułował następujące wnioski i zalecenia:

1. Uwagi CPT (2005) 3

• w zakresie pobytów

§ 10: Policyjne izby dziecka nie są odpowiednio przygotowane na dłuższe pobyty.

• w zakresie warunków bytowych

§ 38: Surowy wystrój (tylko łóżka); brak możliwości trzymania rzeczy osobistych; w kapciach i piżamach cały dzień, ubrania i obuwie sportowe jedynie podczas zajęć na świeżym powietrzu.

• w zakresie zajęć kulturalno-oświatowych

§ 40: CPT jest zaniepokojony tym, że oferuje się nieletnim niewiele konstruktywnych zajęć; ograniczają się one do oglądania telewizji i video, tenisa stołowego oraz gier planszowych, rysowania, czytania książek/czasopism i rozmawiania z personelem; nie zapewniano nauki szkolnej; na zajęcia wychowania fizycznego składały się ćwiczenia poza budynkiem, które wg CPT nie były codziennie i trwały mniej niż godzinę, czasami gra w siatkówkę i koszykówkę.

• w zakresie opieki medycznej

§ 41: Niezależnie od wcześniejszych zaleceń CPT, nowo przybyli nieletni nie są poddawani badaniu po przyjęciu, jak również nie są zapewnione regularne wizyty lekarskie lub pielęgniarskie.

• w zakresie kontaktów z bliskimi

§ 43: Ograniczony kontakt ze światem zewnętrznym. Wizyty wymagają zgody sądu/prokuratora, a niektórzy nieletni w Krakowie nie otrzymywali zezwolenia przez ponad miesiąc; Izby nie dysponują pokojami do odwiedzin (w Krakowie jego funkcję pełni pokój dyżurnego, a w Elblągu – świetlica); nieletnim nie zapewniono dostępu do telefonu (poza nagłymi wypadkami).

2. Zalecenia CPT (2005) 3:

1. podjęcie kroków w celu zapewnienia przestrzegania w praktyce przepisów prawnych podczas pobytu dzieci w PID;
2. poprawienie wystroju i wyposażenia sypialni, szczególnie poprzez dostarczenie miejsca do przechowywania rzeczy osobistych;
3. dostarczenia nieletnim właściwego odzienia dziennego i obuwia;
4. zapewnienie odpowiednich ilości pożywienia i dostępność wody pitnej przez cały dzień;
5. zorganizowanie programu konstruktywnych zajęć dla zatrzymanych nieletnich z naciskiem położonym na edukację;

6. zapewnienie wszystkim nowoprzybyłym bezzwłoczne badanie medyczne i regularne wizyty lekarskie lub pielęgniarskie;
7. zapewnienie personelowi PID korzystanie z odpowiednich wstępnych i dalszych szkoleń;
8. stworzenie większych możliwości podtrzymywania kontaktów z rodzicami, szczególnie należy pozwolić na regularne wizyty rodzin, poza wyjątkowymi przypadkami, które są umotywowane okolicznościami. Nadto, nieletni powinni mieć pozwolenie korzystania z telefonu.

3. Uwagi CPT/Inf (2011)20

• w zakresie przedłużających się pobytów

§ 11: Przepisy prawne odnoszące się do zatrzymania nieletnich podejrzanych o popełnienie przestępstwa również pozostały niezmienione. Owi nieletni muszą być zwolnieni z PID, jeśli w ciągu 72 godzin sąd nie wyda decyzji o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich, czy odpowiedniej placówce wychowawczej. Jednakże, polskie prawo nie reguluje czasu, w jakim nieletni może pozostać w izbie po wydaniu przez sąd owego postanowienia do momentu przekonwojowania do wskazanej placówki.

W porównaniu z sytuacją obserwowaną w 2004 roku, czas detencji nieletnich jest krótszy. Spośród około 1500 nieletnich, którzy zostali zatrzymani w 2009 roku w trzech policyjnych izbach dziecka, zdecydowana większość przebywała w nich krócej niż 72 godziny. Jednakże, w nielicznych przypadkach, nieliczni nieletni przebywali w Izbach powyżej ustawowego okresu (do kilku tygodni, a w dwóch przypadkach, do 2 miesięcy), zanim zostali przewiezieni do właściwej placówki. Taka sytuacja miała miejsce w PID w Będzinie i Katowicach. Delegacja została poinformowana, że opóźnienie to wynikało z trudności ze znalezieniem miejsca w odpowiedniej placówce.

CPT odnotował, że grupa robocza ds. poprawy skuteczności wykonywania orzeczeń sądowych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (we współpracy z Ministrem Sprawiedliwości), przygotowała projekt nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, mający na celu wypełnienie wspomnianej wyżej luki prawnej, przez określenie maksymalnego 7-dniowego pobytu w PID. CTP zachęca polskie władze do podjęcia koniecznych kroków zmierzających do zmiany ustawy o nieletnich.

• w zakresie warunków bytowych

§ 40: Warunki bytowe były generalnie satysfakcjonujące, pod względem przestrzeni życiowej i oświetlenia (światło naturalne i wentylacja). W PID w Będzinie, pokoje były w złym stanie technicznym (dlatego 2 sypialnie były wyłączone z użytku), pole do ćwiczeń na dachu izby było całkowicie zniszczone. Delegacja została poinformowana, że prace renowacyjne mają wkrótce zostać rozpoczęte (co postanowiła monitorować).

§ 41: W Poznaniu nieletni cały dzień nosili dresy, a w Będzinie i Katowicach musieli nosić piżamy.

• w zakresie zajęć kulturalno-oświatowych

§ 5: Pod koniec swojej wizyty delegacja wezwała polskie władze do podjęcia natychmiastowych kroków w celu zapewnienia nieletnim zatrzymanym przez Policję, przebywającym w PID więcej niż 24 godziny, spędzania co najmniej jednej godziny na świeżym powietrzu dziennie.

§ 42: Zajęcia oferowane nieletnim mogą być uznane za adekwatne do ich krótkich pobyków. Wszyscy nieletni mieli dostęp do świetlicy od 9:30 do 22:00 wieczorem, gdzie mogli oglądać telewizję lub film wideo, grać w tenis stołowy, korzystać ze sprzętu fitness, czytać i grać w gry planszowe. W Katowicach, funkcjonariusz izby posiadający pedagogiczne wykształcenie organizował również godzinne zajęcia (grupowe dyskusje, socjoterapia).

§ 43: W Poznaniu, nieletni mogli korzystać z zajęć na świeżym powietrzu na co dzień. Sytuacja była znacznie gorsza w dwóch pozostałych placówkach, zajęcia na zewnątrz były niemożliwe w Będzinie, a w Katowicach jedynie w lato. Taki stan rzeczy jest niedozwolony.

W odpowiedzi na zalecenia, władze polskie wyjaśniły, iż nie ma obecnie podstawy prawnej regulującej zajęcia na świeżym powietrzu w policyjnych izbach dziecka. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zobowiązał się do zajęcia się tym problemem. W projekcie zmian do ustawy o Policji, proponuje się, że ustawowa delegacja będzie należeć do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji: „Minister odpowiedzialny za sprawy wewnętrzne, powinien określać, na drodze rozporządzenia, warunki jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka. Poprawka została przyjęta przez Sejm, odpowiedni projekt rozporządzenia zostanie przedłożony do konsultacji. Tylko w ten sposób będzie można ustalić praktyczne kwestie stworzenia warunków do rekreacji na świeżym powietrzu.”

Dla CPT, argument o braku podstaw prawnych, regulujących wyjścia nieletnich na świeże powietrze, jest niewystarczający. Komitet wizytował kilka policyjnych izb dziecka, gdzie zajęcia na zewnątrz były oferowane nieletnim (aczkolwiek nie zawsze przez jedną godzinę dziennie). Podczas, gdy przez polskie władze wspierana jest inicjatywa wprowadzenia przepisu prawnego w zakresie ćwiczeń na świeżym powietrzu w policyjnych izbach dziecka, CPT uważa, że rozwiązanie może i powinno być natychmiast znalezione i nie tylko w wyniku czasochłonnej procedury legislacyjnej zmieniającej obowiązujące ramy prawne.

CPT wzywa władze polskie do podjęcia kroków w celu wdrożenia bez dalszej zwłoki, jego długoletniej rekomendacji, żeby wszyscy nieletni zatrzymani w PID mieli dostęp do co najmniej jednej godziny ćwiczeń na świeżym powietrzu dziennie.

4. Zalecenia CPT/Inf (2011) 20):

- zapewnienie nieletnim odzieży odpowiedniej do pory dnia, w tym zajęć na zewnątrz ;
- podjęcie kroków do zapewnienia nieletnim przebywającym w PID minimum godzinnych zajęć na świeżym powietrzu ;
- dokonanie koniecznego remontu w Policyjnej Izbie Dziecka w Będzinie.

5 Wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich

5.1 Warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka

W wyniku wizytacji w policyjnych izbach dziecka, Krajowy Mechanizm Prewencji dostrzegł ich dużą różnorodność pod względem warunków bytowych. Zwracając uwagę na potrzebę ich ujednoczenia, Rzecznik Praw Obywatelskich zwróciła się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji²¹. Przytoczył przykłady izb, wyjaśniając, że przyczyną różnic między nimi jest brak odpowiednich uregulowań prawnych, sugerując tym samym konieczność podjęcia inicjatywy legislacyjnej w tym zakresie. Chociaż rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 roku w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka²², powinno regulować szczegółowe zasady pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka, mając na uwadze stworzenie właściwych warunków pobytu nieletnich, ze względu na brak delegacji ustawowej, nie może określić warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w PID i sposobu ich wyposażenia. Zdaniem Rzecznika, uregulowanie tej kwestii mogłoby nastąpić analogicznie do pomieszczeń dla osób zatrzymanych. Dodała, że ważne jest opracowanie regulaminu pobytu nieletnich, który stanowiłby załącznik do rozporządzenia. Na zakończenie, wystąpiła z prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej, która zmierzałaby do rozszerzenia delegacji ustawowej art. 83 § 3 u.p.n.²³, w następstwie którego powstałoby rozporządzenie regulujące w sposób szczegółowy warunki bytowe, jakim powinny odpowiadać PID wraz z regulaminem pobytu nieletnich w tego typu placówkach. W odpowiedzi, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji przyznał, iż delegacja ustawowa powinna stanowić precyzyjne upoważnienie do sporządzenia aktu wykonawczego w określonym zakresie, obecnie bowiem, rozporządzenie przywołane przez RPO, nie daje mu kompetencji do wydania rozporządzenia w zakresie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w policyjnych izbach dziecka. Przyznał, że optymalnym rozwiązaniem byłoby zawarcie wspomnianej delegacji ustawowej w ustawie o Policji. W Komendzie Głównej Policji został opracowany projekt zmiany ustawy o Policji, który przyznałby MSWiA delegację do określenia w rozporządzeniu warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w PID. W kolejnym wystąpieniu, Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, iż mimo upływu 12 miesięcy od odpowiedzi Ministra, w nowelizacji ustawy o Policji, nie rozszerzono brzmienia jej art. 10 ust. 15 i tym samym, nie wydało rozporządzenia będącego przedmiotem korespondencji. Ponowiła także swą prośbę o podjęcie inicjatywy legislacyjnej, jak również wystąpiła z pytaniem o przyczynę nieuwzględnienia proponowanych zmian w nowelizacji ustawy. Minister wyjaśnił, iż opóźnienie to wynika z uwag zawartych do projektu, wymagających szczegółowej i rzetelnej

²¹ RPO-605914-VII-7020/11006.1/09.

²² Dz. U. z 2002 r. Nr 10, poz. 104 ze zm.

²³ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178.

analizy, obiecując jednocześnie dołożenie starań, aby prace przedmiotowe zakończyły się możliwie najwcześniej. W wyniku kolejnego ponaglenia (z dnia 27 kwietnia 2011 roku), oznajmił, iż w projekcie ustawy o zapewnieniu bezpieczeństwa w związku z organizacją Turnieju Finałowego UEFA EURO 2012 oraz zmianie innych ustaw, zaproponowano rozszerzenie art. 15 ust. 10 ustawy o Policji, którego brzmienie jest następujące: *Minister właściwy do spraw wewnętrznych określi na drodze rozporządzenia warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka (§ 10 pkt 4)*. Wyjaśnił, że prace legislacyjne znajdują się na etapie uzgodnień międzyresortowych.

Ze względu na duże znaczenie kwestii warunków jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w policyjnych izbach dziecka i sposobu ich wyposażenia, pozostają one w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

5.2 Przedłużające się pobyty

W związku z powtarzającymi się przypadkami przedłużających się pobytów nieletnich w policyjnych izbach dziecka, w dniu 1 czerwca 2011 roku, Rzecznik Praw Obywatelskich, skierowała wystąpienie do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Sprawiedliwości²⁴. Przypomniała, iż zgodnie ze standardami prawa międzynarodowego, czas przebywania nieletniego w izbie, powinien być możliwie jak najkrótszy, jak również zgodny z ustawą. Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, że policyjne izby dziecka nie są dostosowane do dłuższych pobytów nieletnich, między innymi dlatego, że nie jest realizowany w nich obowiązek szkolny. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich określa w jakich sytuacjach i na jaki czas Policja może umieścić nieletniego w PID. Nie ma jednak przepisu, który określałby czas pobytu nieletniego w izbie po wydaniu przez sąd orzeczenia o zastosowaniu środka. W ocenie Komendanta Głównego Policji, przedłużone pobyty zatrzymanych, związane są z oczekiwaniem na miejsce w placówce. Do momentu umieszczenia w niej, nieletni bowiem przebywa w PID. KMP uważa jednak, że postanowienie sądu powinno być wykonane niezwłocznie. Wypowiadając się w tej sprawie, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji²⁵, oznajmił, że nadrzędnym celem Policji jest dobro nieletnich oraz zapewnienie właściwej opieki do momentu przekonwojowania do placówki wskazanej przez sąd. Zwrócił również uwagę na lukę prawną, związaną z brakiem określenia maksymalnej długości pobytu nieletniego w PID, wobec którego, w terminie 72 godzin od chwili zatrzymania zapadło postanowienie o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich lub innej placówce wymienionej w u.p.n²⁶. Potwierdził, że sędziowie stosują praktykę bezterminowego umieszczania nieletnich w PID, w oczekiwaniu na miejsce we właściwej placówce. Oznajmił, iż prawdopodobną przyczyną tego stanu rzeczy jest niewystarczająca liczba miejsc we wskazanych

²⁴ RPO-672816-VII-720.8.1/11.

²⁵ BMP-0790-6-1/11/MK.

²⁶ EKO-6656/6113/11.

placówkach, nieadekwatna do liczby wydawanych przez sąd postanowień, co stanowi niezależną od woli i starań funkcjonariuszy Policji, przeszkodę dla ich zrealizowania. Dodał, iż brakuje podstawy prawnej do zwolnienia nieletniego z PID ze względu na długi pobyt, wiążący się z czasem oczekiwania na miejsce w schronisku dla nieletnich lub innej placówce, więc nie może być mowy o nieuzasadnionym przetrzymywaniu. Minister Sprawiedliwości²⁷ wyjaśnił, iż problemy związane z pobytem nieletnich w policyjnych izbach dziecka stały się jednym z czynników wpływających na utworzenie Międzyresortowego Zespołu ds. Poprawy Skuteczności Wykonywania Orzeczeń Sądowych. Jego członkowie są zgodni co do tego, że przepisy mówiące o umieszczeniu nieletnich w PID są niewystarczające dla sprawnego prowadzenia postępowania wobec nieletnich oraz zagwarantowania respektowania praw nieletnich. W zakresie przedłużających się pobytów oznajmił, że nie mają one źródła w systemie kierowania, jak również nie są związane z brakiem miejsc. Wyjaśnił, że po otrzymaniu wniosku i stosownej dokumentacji, Okręgowe Zespoły Nadzoru Pedagogicznego w trybie natychmiastowym wystawiają nieletnim skierowania do schronisk dla nieletnich. Po wystawieniu owego skierowania, sądy przesyłają jednostce policji właściwej dla miejsca pobytu nieletniego, nakaz doprowadzenia. Dodał, że Departament ds. Wykonywania Orzeczeń i Probacji MS prowadzi monitoring wykorzystania miejsc w ZP i SdN, który ma na celu wyeliminowanie ewentualnych trudności.

W sprawie przedłużających się pobytów nieletnich w PID, Rzecznik Praw Obywatelskich, zwrócił się także, w dniu 25 sierpnia 2011 roku, do Komendanta Głównego Policji²⁸. Przytoczył wyjaśnienia udzielone przez MSWiA oraz MS, dodając, że należy podjąć działania, aby pobyt ten był jak najkrótszy. Mogłoby nim być monitorowanie przez kierowników izb czasu, w jakim nieletni przebywa w placówce oraz informowanie sądów rodzinnych o upływającym lub zbyt długim terminie pobytu, w celu ustalenia dalszego sposobu postępowania z nieletnimi. Informacja ta, powinna natomiast znaleźć odzwierciedlenie w dokumentacji jednostki. W ocenie RPO, tego typu praktyka byłaby wyrazem czynnej postawy kierowników wobec przedłużających się pobytów nieletnich w PID. W odpowiedzi, Komendant Główny Policji potwierdził, iż przedłużające się pobyty nieletnich mogą wynikać z zapisu w postanowieniu sądu, kończącego postępowanie wobec nieletniego, iż do czasu znalezienia miejsca we wskazanej placówce, będzie on przebywał w Izbie. Przyznał, że luka prawna, związana z brakiem określenia maksymalnej długości pobytu nieletniego w PID, wobec którego, w terminie 72 godzin od chwili zatrzymania zapadło postanowienie o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich lub innej placówce wymienionej w u.p.n, stanowi problem, wymagający pilnego rozwiązania. W trosce o dobro nieletnich, kierownicy PID, monitorują stan miejsc w orzeczonych przez sąd rodzinny placówkach, aby uniknąć ich długotrwałego pobytu w Izbach.

²⁷ DWOiP-III-072-9/11/7.

²⁸ RPO-668208-VII-720.6/11.

Ze względu na nieuregulowanie kwestii maksymalnego czasu przebywania nieletniego w PID po wydaniu orzeczenia przez sąd, w dniu 20 stycznia 2012 roku, Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości z pytaniem o stan i stopień zaawansowania działań legislacyjnych w tej sprawie²⁹. Z poczynionych przez Rzecznika ustaleń wynika bowiem, że Komenda Główna Policji skierowała wystąpienie do Ministra z prośbą o podjęcie prac mających na celu unormowanie prawne czasu pobytu nieletnich w izbie po ogłoszeniu postanowienia sądu o umieszczeniu w odpowiedniej placówce. W odpowiedzi, Minister Sprawiedliwości przyznał, iż problem przebywania nieletnich w PID jest stale w przedmiocie zainteresowań resortu. Oznajmił, że nadal prowadzony jest monitoring wykorzystania miejsc w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, który pozwala na skrócenie czasu oczekiwania na umieszczenie we wskazanej przez sąd placówce. Podejmowane są także działania nadzorcze, zmierzające do wyeliminowania nieprawidłowej praktyki sądów sygnalizowanej przez RPO. Dodał, że planowane jest przekazanie do uzgodnień międzyresortowych projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, który przewiduje usunięcie przepisów regulujących kwestię umieszczenia i pobytu nieletnich w izbie (art. 33-55 u.p.n.³⁰). W ich miejsce zaproponowano wprowadzenie przepisów określających minimalny i maksymalny czas pobytu nieletniego w PID, uzależniony od sytuacji (art. 32 h), w których następuje zatrzymanie nieletniego, przyczyny i celu tego zatrzymania (art. 32 i). Co więcej, w projekcie tym dodano przepis o prawie nieletniego do kontaktu z adwokatem i skorzystania z jego pomocy (art. 32 h § 2). Ponadto, na żądanie nieletniego, należy mu umożliwić także kontakt z rodzicami lub opiekunem.

5.3 Poddawanie nieletnich badaniu lekarskiemu

W związku z niejednolitymi standardami w zakresie zapewniania zatrzymanym nieletnim dostępu do opieki medycznej, Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpiła do Komendanta Głównego Policji³¹ z intencją zwrócenia uwagi na konieczność poddawania każdego nowoprzyjętego do policyjnej izby dziecka badaniu lekarskiemu. Pozwoliłoby ono na rozpoznanie problemów zdrowotnych, które mogą wynikać z dotychczasowego trybu życia, czy braku odpowiedniej opieki lekarskiej. Co więcej, wstępne badania umożliwiają także identyfikację obrażeń ciała, których odnotowanie w dokumentacji medycznej, mogłoby stanowić zabezpieczenie funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PID przed zarzutami niewłaściwego traktowania. RPO uważa, że przepis zawarty w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 lipca 2002 roku w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję³², (§ 1 ust. 1) stanowiący,

²⁹ RPO-672816-VII-720.8.1/11.

³⁰ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

³¹ RPO-687961-VII-720.8.1/11.

³² Patrz: § 1 ust. 1 (Dz. U. z 2002 r. Nr 97, poz. 880).

iz zatrzymanemu udziela się niezwłocznie pierwszej pomocy medycznej lub poddaje niezbędnym badaniom lekarskim w przypadku, gdy osoba ta znajduje się w stanie zagrażającym życiu lub zdrowiu, jest niewystarczający. Przypomina, że CPT w sprawozdaniu dla polskiego rządu z wizyty w Polsce w 2004 roku³³, zalecił *zapewnienie wszystkim nowoprzybyłym bezzwłocznego badania medycznego i regularnych wizyt lekarskich lub pielęgniarских*. W wystąpieniu, Rzecznik dodała, iż od funkcjonariuszy Policji zatrudnionych w policyjnych izbach dziecka, wielokrotnie otrzymywał skargi na to, że nie posiadają oni wystarczającej wiedzy medycznej, aby stwierdzić potencjalne zagrożenia zdrowotne. Brak badań lekarskich, które wykluczyłyby istnienie przeciwwskazań do umieszczenia w izbie stanowi dla nich dodatkowe obciążenie psychiczne związane z wykonywaną służbą. W związku z powyższym, Rzecznik zasugerowała, że rozwiązaniem kwestii kosztów, które są dla komendantów argumentem przeciwko badaniom przed przyjęciem do izby, mogłoby być wdrożenie do policyjnych izb dziecka praktyki przyjętej PID w Radomiu, gdzie na podstawie stosownych porozumień zawartych z komendami miejskimi, finansowanie opieki medycznej, przejęły na siebie władze miejskie.

W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika, Komendant Główny Policji wyjaśnił, iż kwestię udzielenia pomocy medycznej nieletnim umieszczanym w PID reguluje rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 czerwca 2002 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję³⁴. Została ona uwzględniona także w projekcie rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz wzorów dokumentów sporządzanych i ewidencjonowanych w nich, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych, policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w nich, sposobu przechowywania zapisów obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb, udostępniania ich uprawnionym podmiotom oraz ich niszczenia. Komendant Główny Policji podkreślił, że kwestia przestrzegania praw nieletnich w policyjnych izbach dziecka, znajduje się w przedmiocie zainteresowań Komendy. Dodał, iż podejmowane były próby zaangażowania władz samorządowych w finansowanie Izb, jednakże inicjatywa nie spotkała się z większym zainteresowaniem. Przyznał, że w miastach, gdzie zlikwidowano izby wytrzeźwień, wyasygnowano pieniądze na dyżury lekarzy jedynie w określonych godzinach. Oznajmił, że w Komendzie została przeprowadzona analiza kosztów zatrudnienia specjalistów, które wraz z koniecznością przystosowania pomieszczeń i zaopatrzenia w sprzęt medyczny, okazały się zbyt wysokie w stosunku do środków finansowych Policji. Ze względu na duże znaczenie przypisywane przez RPO zapewnieniu opieki medycznej nieletnim umieszczonym w PID, sprawa ta pozostaje w jej zainteresowaniu.

³³ Patrz: (Rada Europy, Strasburg, 11.04.2005 r.; CPT (2005)3).

³⁴ Dz.U. z 2002 r. Nr 97, poz. 880.

5.4 Prowadzenie pracy operacyjno-wykrywczej

W trakcie wizytacji w policyjnych izbach dziecka w Poznaniu, Ostrowie Wielkopolskim i Gorzowie Wielkopolskim, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji stwierdzili, że policjanci prowadzą w niej pracę operacyjno-wykrywczą. Próba uzyskania informacji od nieletnich umieszczonych w Izbie stoi nie tylko w sprzeczności z jej funkcją opiekuńczo-wychowawczą, do której została powołana, ale zasługuje na krytykę również ze względu na przedmiotowe traktowanie nieletniego poprzez stawianie go w roli źródła materiału dowodowego. Ponadto, uniemożliwia nawiązanie relacji wychowawczej między funkcjonariuszem a nieletnim. Pracownik izby, zamiast być obdarzonym szacunkiem i wzbudzającym zaufanie dorosłym, staje się przedstawicielem organu ścigania. W konsekwencji, zaobserwować można zmniejszenie efektywności jego oddziaływań, ponieważ nieletni zachowując dystans, nie będzie internalizował przekazywanych norm. Co więcej, jego samopoczucie w placówce i deprivacja bliskości, mogą negatywnie wpływać na nastrój, czy zachowanie.

Zagadnienie wykonywania przez policję działalności operacyjnej wobec nieletnich przebywających w PID zostało podjęte przez Rzecznika Praw Obywatelskich w wystąpieniu skierowanym do Komendanta Głównego Policji. RPO podkreśliła w nim, że izby powinny spełniać rolę opiekuńczo-wychowawczą, która jest nie do pogodzenia z pracą operacyjno-dochodzeniową. Komendanci nadzorujący wizytowane jednostki w odpowiedzi na zalecenia KMP dotyczące eliminacji tego typu działań w PID, wskazywali, że prowadzenie pracy operacyjnej w policyjnych izbach dziecka usprawiedliwione jest koniecznością realizacji zadań wynikających z Zarządzenia nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez Policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich³⁵.

Zdaniem Rzecznika, zadania te są w kompetencji odpowiednich wydziałów i wyspecjalizowanych komórek działających w strukturach Policji (np. komórka do spraw nieletnich i patologii, służba kryminalna) w związku z tym, działania te nie powinny być realizowane w PID.

Podwójna rola funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PID, w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji jest krzywdząca zarówno dla nieletnich umieszczonych w PID, jak i pracowników izby. Wykonywanie poleceń, które nierzadko są sprzeczne z posiadaną wiedzą, czy przeznaczeniem izby, może skutkować złym samopoczuciem i dyskomfortem u policjantów pełniących w niej służbę. W jednej z wizytowanych placówek, Mechanizm odebrał informację, iż funkcjonariusze Policji, podczas odprawy dla pionu prewencji, otrzymali od Komendanta zalecenie, aby pozyskiwanie informacji kryminalnych od nieletnich było priorytetem. Co więcej, ocena pracy funkcjonariuszy Policji dokonywana

³⁵ Dz. Urz. KGP. z 2010 Nr 11, poz. 64.

jest poprzez analizę liczby sporządzonych przez nich meldunków informacyjnych, czyli notatek służbowych, zawierających informację o okolicznościach świadczących o demoralizacji nieletniego bądź popełnienia przez niego czynu karalnego. Wymóg podnoszenia statystyk wykrywalności przestępstw, może skutkować namawianiem, lub wręcz zmuszaniem nieletnich do przyznawania się do czynów karalnych, nawet, jeśli ich nie popełnili. CPT zaleca *podjęcie kroków zmierzających do zapewnienia, aby osoby nieletnie nie składały oświadczeń, ani nie podpisywały żadnych dokumentów odnoszących się do przestępstw, o które są podejrzani bez obecności prawnika i/lub osoby zaufanej, na której pomoc mogą liczyć* (§ 23 CPT (2005) 3) Wynikająca z tego rosnąca skuteczność działań Policji, może być zatem pozorna. Warty uwagi jest zapis zawarty w Zarządzeniu nr 350 Komendanta Głównego Policji z dnia 1 lipca 2003 roku w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia³⁶, według którego czyn zabroniony uznaje się za wykryty (dodatkowo ujawniony) w momencie złożenia do sędziego rodzinnego wniosku o wszczęcie postępowania o czyn karalny. Zdaniem KMP, stwarza to duże ryzyko nadużyć w stosunku do nieletnich. Nawet w przypadku, gdy sędzia umorzy postępowanie, w systemie statystycznym sprawa ta widnieje jako wykryta, mimo, iż sprawca nie został ustalony. Wobec powyższego, Rzecznik Praw Obywatelskich postanowiła przyrzeć się bliżej temu zagadnieniu.

W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika, Zastępca Komendanta Głównego Policji, zwrócił uwagę na zobowiązanie zawarte w § 4 pkt 6 Załącznika do Decyzji nr 346 Komendanta Głównego Policji z dnia 9 sierpnia 2004 roku w sprawie pełnienia służby przez policjantów w policyjnych izbach dziecka³⁷. Dotyczy ono konieczności przeprowadzenia rozmowy wstępnej z nieletnim, która ma na celu jego lepsze poznanie, a nie uzyskanie szczegółowych informacji o przestępstwie. Policjant, posiadający wiedzę o popełnionym przez jego rozmówcę, czynie karalnym, ma obowiązek udokumentowania uzyskanej informacji.

Mając na uwadze powyższe, Rzecznik skierował dniu 11 stycznia 2012 roku kolejne wystąpienie do KGP z prośbą o podjęcie działań w celu zmiany przepisów wewnętrznych, które określają zasady i procedury zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych dotyczących wykrywalności przestępczości i czynów karalnych nieletnich, aby zminimalizować ryzyko nadużyć we wskazanym wyżej zakresie.

Dniu 20 marca 2012 roku, RPO skierowała kolejne wystąpienie do Komendanta Głównego Policji³⁸, wyrażając wątpliwość co do wcześniejszych wyjaśnień, jakoby w PID w Poznaniu nie była prowadzona praca wykrywcza. Przytoczył wyniki analizy teczek nieletnich, w których spotkano się z uwagą „*nie uzyskano treści o charakterze kryminalnym*” oraz informacje uzyskane od funkcjonariuszy Policji w trakcie wizytacji, wskazujące na

³⁶ Dz. Urz. KGP z 2003 r. Nr 14, poz. 74 ze zm.

³⁷ Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 16, poz. 101.

³⁸ RPO-664999-VII-720.8.1/11

dokonywanie oceny ich pracy na podstawie liczby sporządzonych meldunków o charakterze kryminalnym, do których byli oni namawiani przez przełożonych. Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż funkcjonariusz Policji pełniący służbę w PID nie powinien mieć obowiązku pozyskiwania informacji o wspomnianym wyżej charakterze, dlatego też wpisywanie ich do notatek z rozmów z nieletnim, nie znajduje uzasadnienia. Rzecznik dodała, iż w celach porównawczych zostały przeanalizowane teczki nieletnich w PID w Lublinie, w których nie znaleziono podobnej adnotacji. Podkreśliła, że chociaż nieletni mogą stanowić cenne źródło informacji dla pracy wykrywczej, czynności te nie powinny być wykonywane w policyjnych izbach dziecka. RPO wyjaśniła jakie działania rozumie przez pozyskiwanie informacji o charakterze kryminalnym. Zdaniem Rzecznika są nimi: nakłanianie czy zmuszanie nieletnich do wyjawiania danych np. na temat innych osób dokonujących przestępstwa, jak również szczegółowe wypytywanie wbrew ich woli o okoliczności popełnionych czynów zabronionych. Wyrażając zrozumienie dla konieczności dokumentowania przez policjantów w formie notatki służbowej informacji uzyskanych w wyniku dobrowolnej i spontanicznej rozmowy z nieletnim, Rzecznik stanowczo opowiedział się przeciwko prowadzeniu pracy wykrywczej w PID, zalecając wprowadzenie jej zakazu.

6 Rozporządzenie o PID

W odpowiedzi na Raport z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2010 roku, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wyjaśnił, że w jego resorcie trwają prace nad reorganizacją policyjnych izb dziecka. Dodał, że problematyka pobytu nieletnich w PID zostanie kompleksowo i szczegółowo uregulowana w projekcie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji) w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz wzorów dokumentów sporządzanych i ewidencjonowanych w nich, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych, policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w nich, sposobu przechowywania zapisów obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb, udostępniania ich uprawnionym podmiotom oraz ich niszczenia (dalej: projekt rozporządzenia Wprowadzono w nim zakres regulacji, będący próbą ujednoczenia funkcjonujących już w tej materii standardów, analogicznie do regulacji prawnych obowiązujących w PdOZ. **W obecnym stanie prawnym, warunki jakim powinny odpowiadać PID oraz regulamin pobytu w nich nieletnich, nie są prawnie uregulowane.** Minister poinformował, iż w projekcie rozporządzenia uwzględniony zostanie postulat umieszczenia adresów instytucji, do których nieletni mogą się zwrócić w razie łamania ich praw, jak również opracowany regulamin pobytu nieletniego w PID z jego prawami i obowiązkami. Projekt rozporządzenia wprowadzi także regulacje dotyczące wyposażenia i zabezpieczenia technicznego izb. W odpowiedzi na wskazane w Raporcie KMP, przedłużające się, czyli trwające powyżej 72 godzin, pobyty nieletnich w PID, Minister wskazał, iż są

one następstwem stosowanej przez sądy praktyki bezterminowego umieszczania w nich nieletnich, w celu oczekiwania na znalezienie miejsca w orzeczonej w postanowieniu placówce. Dodał, że potwierdzeniem tego są informacje, otrzymane w maju 2011 roku od kierowników PID, z których wynika, że w roku 2010, 455 nieletnich przebywało w PID powyżej 5 dni, co było powodowane zawieraniem w postanowieniu sądu kończącym postępowanie wobec nieletniego, stwierdzenia, że do czasu znalezienia miejsca w orzeczonej placówce, będzie on przebywał w PID. Biorąc powyższe pod uwagę, Komendant Główny Policji wystąpił z wnioskiem o podjęcie prac legislacyjnych związanych z uregulowaniem czasu pobytu nieletniego w PID po ogłoszeniu przez sędziego rodzinnego postanowienia o umieszczeniu w stosownej placówce. Z ustaleń dokonanych w Ministerstwie Sprawiedliwości wynika, że kwestia ta powinna zostać uwzględniona podczas kolejnej nowelizacji przedmiotowej ustawy. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji odniósł się także do kwestii umieszczenia nieletnich w policyjnych izbach dziecka na podstawie nakazu sądu dotyczącego doprowadzenia nieletniego do placówki wychowawczej (młodzieżowego ośrodka wychowawczego lub młodzieżowego ośrodka socjoterapii). W ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej³⁹ (weszła w życie w dniu 1 stycznia 2012 roku), uregulowana została także kwestia uciekinierów z MOW, którzy również mogą być umieszczeni w PID. W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji przytoczył również zalecenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, aby w miarę możliwości zapewnić nieletnim właściwą opiekę psychologiczną, poddawać badaniu każdego nowoprzyjętego nieletniego, a świadczenia lekarskie odbywały się w pomieszczeniu przystosowanym do tego celu, jak również były odpowiednio dokumentowane. W jego ocenie słusznie zauważono w Raporcie KMP, że krajowe przepisy w zakresie funkcjonowania PID nie określają obowiązku przeprowadzania badań psychologicznych i lekarskich wobec każdego nowoprzyjętego nieletniego. Nie nakładają one również obowiązku wyodrębniania w PID pokoju lekarskiego. Dodał, że w kwestii prawidłowego dokumentowania w książce wizyt lekarskich faktu badania lekarskiego nieletniego, przez przeprowadzającego to badanie lekarza, należy stwierdzić, że podobnie jak ma to miejsce w PdOZ, policjanci pełniący służbę w PID, mają na to bardzo ograniczony wpływ, sprowadzający się zasadniczo jedynie do kierowania prośby do lekarzy o bardziej rzetelne wypełnianie ww. książki. W odpowiedzi na poruszoną w Raporcie kwestię zajęć kulturalno – oświatowych, wskazał, że Komendant Główny Policji zobowiązał komendantów wojewódzkich (Stołecznego) Policji do podjęcia stosownych przedsięwzięć, mających na celu zagwarantowanie nieletnim przebywającym w PID ponad 24 godziny, możliwości rekreacji na świeżym powietrzu przez minimum 1 godzinę dziennie. Ze względu na fakt, iż dotychczas możliwość rekreacji nieletnich na świeżym powietrzu przez co najmniej jedną godzinę dziennie, nie stanowiła ich uprawnienia, w projekcie regulaminu pobytu nieletnich w PID, stanowiącym

³⁹ Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887.

załącznik do projektu rozporządzenia, zaproponowano to rozwiązanie jako jedno z praw nieletniego, który przebywa w PID powyżej 24 godzin. Ponadto zaproponowano, aby kierownik PID określał ramowy porządek dnia z uwzględnieniem zajęć: edukacyjnych, wychowawczo – opiekuńczych, kulturalno – oświatowych, sportowo -rekreacyjnych, porządkowych, poobiedniego wypoczynku w sypialniach oraz ciszy nocnej. Z drugiej strony Minister oznajmił, że ze względu na specyficzny charakter placówki oraz krótki termin pobytu nieletniego, który uniemożliwia realizację obowiązku szkolnego, nie widzi konieczności posiadania przez policjantów pełniących służbę w PID, specjalnego przygotowania oraz prowadzenia z nieletnimi zajęć dydaktycznych.

W odpowiedzi na stanowisko Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Rzecznik Praw Obywatelskich, odniosła się do wyrażonych wątpliwości⁴⁰. Wyjaśniła, iż wiele zaleceń formułowanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji, znajduje odzwierciedlenie przede wszystkim w standardach i prawie międzynarodowym, dlatego konieczne jest dokonanie stosownych zmian w przepisach krajowych. Powołując się na Zasady Pekińskie, głoszące, że *zatrzymanym nieletnim należy się opieka i ochrona, a także indywidualna pomoc — społeczna, zawodowa, psychologiczna, lekarska oraz w zakresie kształcenia i wychowania fizycznego odpowiedniego dla ich wieku, płci i osobowości*⁴¹, Rzecznik wyraziła pogląd, że niezbędne jest uregulowanie kwestii przeprowadzania badań lekarskich wobec każdego nowoprzybyłego do PID nieletniego. Powołując się na Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁴², wyjaśnił również znaczenie przygotowania pedagogicznego funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PID. Zgodnie z nimi, *personel odpowiadający za wykonywanie pozbawienia wolności nieletnich powinien posiadać adekwatne szkolenie początkowe, znać teoretyczne i praktyczne aspekty swojej pracy i otrzymać wskazówki, które umożliwią mu realistyczne zrozumienie dziedziny działalności, praktycznych obowiązków oraz wymogów etycznych ich pracy*⁴³. Poza wymogiem wykształcenia pedagogicznego, zdaniem Rzecznika, wprowadzić należy zasadę, że kompetencje zawodowe personelu mają być systematycznie umacniane i rozwijane poprzez dalsze szkolenia. Właściwe przygotowanie personelu, jak i zapewnienie regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania policyjnych izb dziecka, jest niezwykle ważne z punktu widzenia ochrony nieletnich przed naruszaniem ich praw. W odpowiedzi, MSWiA wyjaśnił, iż nieletni nie są pozbawiani opieki medycznej, ponieważ zgodnie z ustawą o Policji, są poddawani badaniu niezwłocznie, w razie uzasadnionej potrzeby. Ponadto, w myśl decyzji nr 346 KGP z dnia 9 sierpnia 2004 roku⁴⁴, nieletni są kierowani na badania w przypadku, gdy ich stan zdrowia budzi wątpliwości. Poinformo-

⁴⁰ RPO-R-071-32/11.

⁴¹ Patrz: Zasada 13.5 (Wzorcowe Reguły Minimum NZ dotyczące Wymiaru Sprawiedliwości wobec Nieletnich (Reguły Pekińskie), 29 listopada 1985).

⁴² CM/Rec (2008) 11.

⁴³ patrz: Zasada 129.1 (CM/Rec(2008) 11).

⁴⁴ Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 16, poz. 101.

wał, iż w jego ocenie, obowiązujące przepisy spełniają swoją rolę w zakresie zapewnienia nieletniemu przebywającemu w PID właściwej opieki lekarskiej, gdy jest ona potrzebna. W nawiązaniu do kwestii przygotowania personelu Izby, oświadczył, że obowiązujące przepisy nie nakładają na policjantów pełniących służbę w PID wymogu przejścia szczególnych procedur rekrutacyjnych. Dodał, że uczestniczą oni w specjalistycznych szkoleniach. Brakuje jednak delegacji ustawowej dla Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, w zakresie możliwości wydania rozporządzenia, określającego kwalifikacje, jakim powinni odpowiadać funkcjonariusze Policji zatrudnieni w izbie. Na koniec zapowiedział, iż projekt przedmiotowego rozporządzenia zostanie przekazany Rzecznikowi do zaopiniowania, gdy nastąpi etap prac międzyresortowych.

6.1 Wygląd policyjnych izb dziecka w kontekście projektu rozporządzenia MSWiA

Nowy projekt rozporządzenia w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz wzorów dokumentów sporządzanych i ewidencjonowanych w nich, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych, policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w nich, sposobu przechowywania zapisów obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb, udostępniania ich uprawnionym podmiotom oraz ich niszczenia, zgodnie z informacją udzieloną przez Ministra, określa warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka. Precyzuje m.in. jakie pomieszczenia powinny wchodzić w jego skład.

W przesłanym do zaopiniowania projekcie wyróżniono:

- pokoje sypialne dla nieletnich;
- pokój dyżurnego;
- pokój kierownika izby;
- pokój wychowawców;
- świetlica do prowadzenia zajęć z nieletnimi;
- jadalnia;
- pomieszczenie izolacyjne, zabezpieczone w sposób uniemożliwiający dokonanie samouszkodzenia przez nieletniego;
- pokoje sanitarne, służące do utrzymania higieny osobistej (w tym umywalnie, natryski i toalety);
- pokój do przygotowywania bądź podgrzewania posiłków oraz zmywania naczyń, który nie wymaga wydzielenia w przypadku dowozu gotowych posiłków w naczyniach jednorazowych;
- magazyn do przechowywania rzeczy przekazanych do depozytu oraz bielizny pościelowej;
- plac spacerowy, który posiada zabezpieczenia, uniemożliwiające nieletniemu oddalenie się i kontaktowanie z osobami nieupoważnionymi.

Wzorując się na rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 roku w sprawie pomieszczeń w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach⁴⁵, określono wygląd i warunki, jakie powinny spełniać pokoje dla nieletnich, przy założeniu, że powierzchnia przypadająca na jedną osobę nie może być mniejsza niż 3 m². Wskazano jakim parametrom powinna odpowiadać podłoga (zmywalna i trwała, odporna na wilgoć oraz środki czyszczące). Zdefiniowano także, w jaki sposób należy zabezpieczyć okna, aby uniemożliwiały niepowołany kontakt ze światem zewnętrznym. Przedstawiono też sposób wzmocnienia drzwi. W kwestii zabezpieczeń, wskazano ponadto konieczność zainstalowania przycisków (pod bezpiecznym napięciem) do wzywania obsługi pomieszczenia. Wymieniono również niezbędne elementy wyposażenia, a mianowicie: jednoosobowe łóżka, stoły, taborety lub ławy bez ostrych krawędzi, przymocowane do podłogi lub ściany.

Oprócz określenia warunków, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka, projekt zawiera także przepis dotyczący regulaminu pobytu nieletnich w PID. Określono w nim, iż bezzwłocznie po przyjęciu, nieletniego informuje się o jego prawach i obowiązkach, zapoznaje z regulaminem oraz informuje o monitoringu zamontowanym w pomieszczeniach Izby. Uregulowano kwestię przeciwwskazań do umieszczenia w PID, jak również sformułowano prawa i obowiązki przebywającego w izbie nieletniego.

Prawa nieletniego przewidziane w projekcie rozporządzenia:

- rozporządzanie przedmiotami przekazanymi do depozytu (jeśli nie zostały wstrzymane);
- otrzymywanie posiłków (na zasadach szczegółowo określonych w projekcie) oraz napojów dla zaspokojenia pragnienia;
- korzystanie z opieki lekarskiej;
- korzystanie z urządzeń sanitarnych i środków czystości niezbędnych do utrzymania higieny osobistej;
- posiadanie przedmiotów kultu religijnego, z zastrzeżeniem, że nie będą stanowiły zagrożenia dla bezpieczeństwa;
- wykonywanie praktyk religijnych i korzystanie z posług religijnych, w sposób niezakłócający porządku i bezpieczeństwa placówki;
- korzystanie z prasy;
- otrzymywanie paczek, po kontroli zawartości dokonanej w jego obecności (z odzieżą, obuwiem, innymi przedmiotami codziennego użytku oraz środkami opatrunkowymi i higienicznymi, jak również z lekami, które mogą być udostępnione za zgodą lekarza, z zastrzeżeniem, że leki wydane będą przez lekarza lub policjanta według ustaleń dokonanych z lekarzem);
- składanie próśb, skarg i wniosków;

⁴⁵ Dz. U. z 2008 r. Nr 192, poz. 1187 ze zm.

- odwiedziny rodziców lub opiekuna za zgodą sądu, jednostki Policji prowadzącej sprawę lub kierownika Izby;
- odwiedziny obrońcy;
- otrzymanie czystej bielizny pościelowej i osobistej, piżamy, dresów i obuwia bądź korzystanie z własnych;
- dostęp do środków audiowizualnych, podręcznej literatury oraz sprzętu sportowego i świetlicowego;
- rekreacji na wolnym powietrzu przez co najmniej jedną godzinę dziennie.

Zgodnie z zaleceniami CTP, Mechanizm postulował także prawo do kontaktu telefonicznego

Obowiązki nieletniego przewidziane w Projekcie rozporządzenia:

- przestrzeganie regulaminu;
- przestrzeganie ciszy nocnej;
- przestrzeganie zasad współżycia społecznego;
- dbanie o higienę osobistą i czystość pomieszczenia;
- korzystanie z wyposażenia izby zgodnie z przeznaczeniem;
- powiadamianie pracownika izby o wystąpieniu choroby, samookaleczeniu lub innym groźnym w skutki zdarzeniu;
- uczestniczenie w organizowanych przez Izbę zajęciach wychowawczo-opiekunческих, kulturalno-oświatowych, sportowo-rekreacyjnych oraz porządkowych na terenie izby.

W odpowiedzi na prośbę Ministerstwa, została sporządzona i przesłana dnia 21 lipca 2011 roku, opinia zawierająca stanowisko KMP dotyczące niektórych przepisów analizowanego rozporządzenia, których projektowane brzmienie lub zakres regulacji budziły wątpliwości. W rozdziale V, zatytułowanym *Warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka*, uwagę Mechanizmu zwrócił brak informacji o zaopatrzeniu Izb w szafki na przedmioty należące do nieletnich, dlatego też zasadnym w ocenie KMP byłoby dodanie w treści punktu opisującego wyposażenie sypialni, po wyrazie *łóżka* wyrazów *szafki na rzeczy osobiste*. KMP uważa, że dodanie tychże do elementów, umożliwi w praktyce przechowywanie przez nieletnich przedmiotów kultu religijnego i innych przedmiotów osobistych pochodzących z paczek, których to posiadanie w trakcie pobytu w izbie jest dopuszczalne na gruncie opiniowanego rozporządzenia. Zdaniem Mechanizmu, zmiany wymaga także rozdział VI *Regulamin pobytu osób umieszczonych w policyjnej izbie dziecka*. Powinien zostać wzbogacony o dodatkowy punkt stanowiący, iż nieletniego przyjmowanego do PID, bezzwłocznie *poddaje się badaniom lekarskim*. Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, iż każdego nowoprzyjętego nieletniego należy poddawać badaniu, ze względu na trudność w ustaleniu miejsca pobytu przed przyjęciem do izby i związanym z nią ryzykiem nosicielstwa przez nieletniego choroby zakaźnej lub innej choroby. Zdaniem KMP, badania lekarskie przeprowadzone obligatoryjnie przed umieszczeniem w Izbie, zapobiegałoby rozwojowi posiadanych przez nieletnich schorzeń

oraz wyeliminowało rozprzestrzenianie się ujawnianych u nich chorób zakaźnych. Mechanizm zwrócił także uwagę na użyte w projekcie sformułowanie *osobie zatrzymanej lub doprowadzonej w celu wytrzeźwienia*, które zalecił zamienić na *nieletniemu*, tym bardziej, że w izbie nie mogą przebywać nieletni znajdujący się pod wpływem alkoholu lub środka odurzającego. Krajowy Mechanizm Prewencji zauważył, iż projektowana regulacja warunków, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka oraz regulaminu pobytu w nich nieletnich, jest dobrym momentem do normatywnego uregulowania także prawa do kontaktu telefonicznego nieletnich z osobami bliskimi, który jest szczególnie ważny dla podtrzymania kontaktu z bliskimi.

6.2 Kolejny etap pracy nad rozporządzeniem

Omówiona wcześniej wersja projektu rozporządzenia opracowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji doczekała się kolejnej wersji. W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych powstał projekt rozporządzenia w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych dziecka, regulaminu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb oraz w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję, który został przekazany do *izb* zaopiniowania Krajowemu Mechanizmowi Prewencji.

Odnosząc się do zaproponowanych rozwiązań, Mechanizm zauważył, że należy rozszerzyć treść § 35 ust. 1 projektowanego rozporządzenia o słowa *oraz szafki na rzeczy osobiste nieletnich, niepodlegające zatrzymaniu w depozycie*. Zdaniem KMP, dodanie szafek do elementów wyposażenia sypialni umożliwi w praktyce przechowywanie przez nieletnich przedmiotów kultu religijnego i innych przedmiotów osobistych pochodzących z paczek, których to posiadanie w trakcie pobytu w izbie jest dopuszczalne na gruncie opiniowanego rozporządzenia.

W kwestii przyznania nieletnim prawa do otrzymania odzieży i obuwia, Mechanizm postulował doprecyzowanie, że mają być one *odpowiednie do pory dnia i roku*.

6.3 Opinia KMP dotycząca regulacji w rozporządzeniu

1. Ustalone kryteria, jakim mają odpowiadać policyjne izby dziecka, pozwolą na ujednolicenie ich wyposażenia.
2. Określone prawa nieletnich pozwolą na zapewnienie właściwych gwarancji.
3. Zagwarantowany zostanie dostęp do opieki medycznej.
4. Zagwarantowany zostanie dostęp do zajęć kulturalno – oświatowych, w tym zajęć na świeżym powietrzu, stosowny do potrzeb nieletniego.

7 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 roku w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zamkniętych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulamin pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposób postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb.⁴⁶

Wobec faktu, iż w dniu 7 czerwca 2012 roku zaczęło obowiązywać rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (dalej: Rozporządzenie), zasadne wydaje się uzupełnienie niniejszego raportu o wprowadzone zmiany w stosunku do uprzednio obowiązujących uregulowań prawnych.

Rozporządzenie to określa warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka. Wymieniono w nim pomieszczenia Izby i określono, jakie powinno być ich wyposażenie. Należy podkreślić, iż nieletnim zapewniono szafki na rzeczy osobiste (§ 35 ust. 2).

Uprawnienia nieletnich oraz zasady, których zobowiązani są przestrzegać, zostały zawarte w załączniku nr 12 do ww. Rozporządzenia, którym jest *Regulamin pobytu w Izbie* (dalej: Regulamin). W Rozporządzeniu zawarto uregulowanie, na podstawie którego przyjmowanego do Izby nieletniego poddaje się badaniom lekarskim i udziela pomocy medycznej zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 czerwca 2002 roku w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję⁴⁷. Mechanizm uważa, że przepis ten jest niewystarczający. **Badania nieletnich, którzy trafiają do Izby, powinny bowiem być bezzwłoczne i obligatoryjne wobec wszystkich.**

W Regulaminie przewidziano możliwość nieodpłatnego udostępniania nieletnim odzieży, bielizny i obuwia odpowiedniego do pory dnia i roku, o ile własna odzież nieletniego nie nadaje się do użytku lub jeśli jej używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych (§7 ust. 1). Zagwarantowano nieletnim również prawo do korzystania z zajęć na świeżym powietrzu przez minimum 1 godzinę dziennie, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne, w przypadku pobytu w izbie powyżej 24 godzin (§8 ust. 1 pkt.10). W związku z tym, w rozporządzeniu zapisano, że w skład izby wchodzi miejsce do rekreacji nieletnich na świeżym powietrzu, które ma być wydzielone, zabezpieczone w sposób uniemożliwiający ucieczkę i kontakt z osobami postronnymi (§ 33 ust. 2 pkt 11).

⁴⁶ Dz. U. z 2012 r., poz. 638.

⁴⁷ Dz. U. z 2002 r. Nr 97, poz. 880

Kierownikowi izby powierzono określenie szczegółowego porządku dnia, w którym uwzględnione powinny zostać zajęcia wychowawczo-opiekuńcze, kulturalno-oświatowe, sportowo-rekreacyjne, prace porządkowe, poobiedni odpoczynek w sypialniach oraz cisza nocna (§ 1 ust. 6).

Nieletnim zapewniono stały dostęp do instytucji stojących na straży ich praw, poprzez zapis o umieszczeniu w sypialni dla nieletnich, świetlicy, pokoju izolacyjnym i izolatce sanitarnej, wykazu tych instytucji, a także kopię regulaminu pobytu w izbie (§ 40 ust. 2).

W rozporządzeniu przewidziano możliwość umieszczenia w pokoju izolacyjnym policyjnej izby dziecka, nieletniego będącego pod wpływem alkoholu lub podobnie działającego środka (§ 10 ust. 1). Dotychczas obowiązujące przepisy (załącznik do decyzji Komendanta Głównego Policji nr 346 z dnia 9 sierpnia 2004 roku w sprawie pełnienia przez policjantów służby w policyjnej izbie dziecka), wykluczały przyjęcie nieletniego po spożyciu alkoholu bądź innych środków odurzających lub psychotropowych. Zgodnie z obecnym stanem prawnym, nieletni przebywa w pomieszczeniu izolacyjnym do momentu ustania przyczyny jego umieszczenia, będąc pod szczególnym nadzorem policjantów pełniących służbę w izbie. W przypadku, gdy stan nieletniego, wynikający ze spożycia alkoholu, utrudnia zapoznanie go z przysługującymi mu z tytułu zatrzymania uprawnieniami, odstępuje się od tej czynności do czasu, aż ustaną zakłócenia świadomości nieletniego.

Opracowanie: Małgorzata Molak

